

VORMING IN DE CONTEXT SAMENLEVINGSVORMEN

Maatschappijwetenschappen

voorbeeld
lesmateriaal

havo

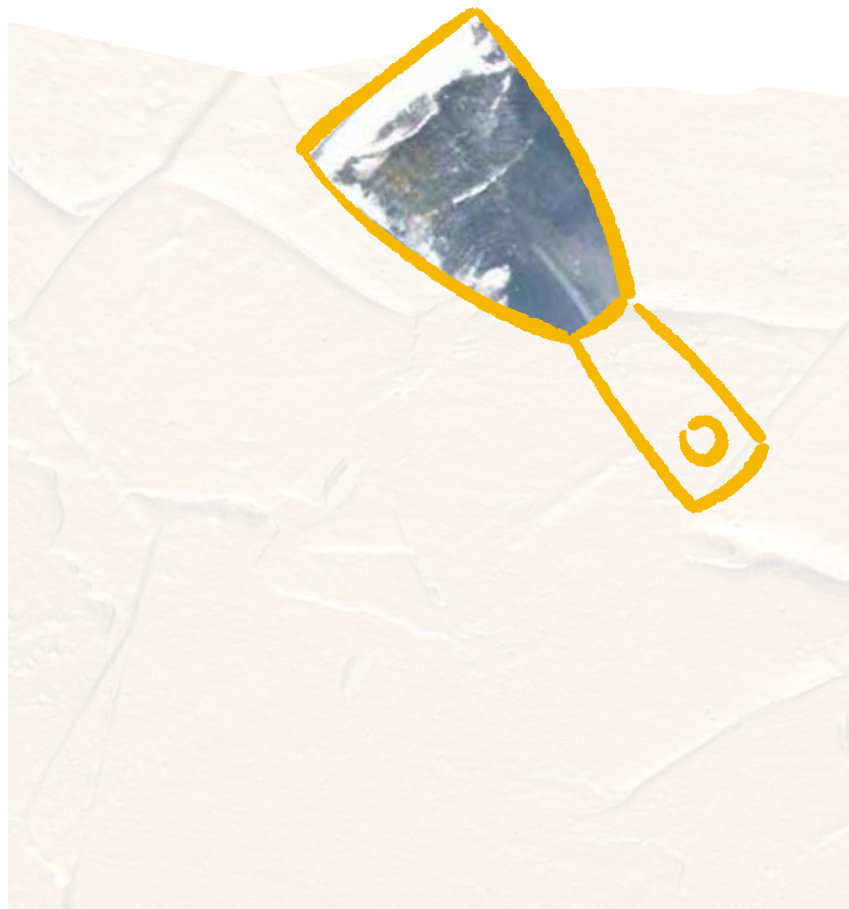

slo

VORMING IN DE CONTEXT SAMENLEVINGS- VORMEN

Maatschappijwetenschappen

slo

havo

Verantwoording

© 2013 SLO (nationaal expertisecentrum
leerplanontwikkeling), Enschede

Auteurs

Durk van der Veen, Marco Veldman en Yolande Vonhoff

Eindredactie

Lieke Meijs en Han Noordink

Vormgeving

Digitale Klerken, Utrecht

Illustratie cover

elroyklee.com

Fotografie

Gerard Boeijen

In opdracht

Dit voorbeeldlesmateriaal is ontwikkeld in de pilot
Maatschappijwetenschappen, die in opdracht van het
Ministerie van OCW is uitgevoerd.

Informatie

SLO

Afdeling: Tweede Fase

Postbus 2041,

7500 CA Enschede

Telefoon (053) 4840 661

Internet: www.slo.nl

E-mail: tweedefase@slo.nl

Alle rechten voorbehouden. Mits de bron wordt vermeld is het toegestaan om zonder
voorafgaande toestemming van de uitgever deze uitgave geheel of gedeeltelijk te
kopieëren dan wel op andere wijze te verveelvoudigen.

INHOUD

INLEIDING 4

1. SOCIALISATIE IN DE CONTEXT VAN HET GEZIN 6

- 1.1 Gezinsvorming in de afgelopen eeuw 7
- 1.2. De veranderende invloed van socialisatoren 13
- 1.3 Socialisatie binnen de eigen samenlevingsvorm 16
- 1.4 Socialisatie via de media en op school 21
- 1.5 Wat is de invloed van al de veranderingen
op de sociale cohesie? 24

2. CULTUUR KLEURT ELKE SAMENLEVING 30

- 2.1 Een kwestie van delen en overleveren 31
- 2.2 Cultuurkenmerken en cultuurdragers 33
- 2.3 Cultuur: voor iedereen hetzelfde? 34
- 2.4 De opkomst van jeugdculturen 36
- 2.5 Hoe vergelijk je culturen met elkaar? 39

3. DE ROL VAN DE OVERHEID EN DE POLITIEK 50

- 3.1 Factoren die van invloed zijn op de politieke socialisatie 51
- 3.2 Overheidsbeleid over samenlevingsvormen 52
- 3.3 Politieke partijen over samenlevingsvormen 55
- 3.4 Politiek en onderwijs 57

REFERENTIES 74

INLEIDING

In het boekje Hoofdconcepten en kernconcepten is de basisstructuur van het vak maatschappijwetenschappen beschreven en uitgelegd. Deze concepten vormen het gereedschap van het vak. Het zijn vakbegrippen die je kunt gebruiken om de sociale en politieke verschijnselen in onze samenleving te begrijpen en te verklaren. In dit boekje is één van de voorgeschreven contexten uitgewerkt, namelijk Samenlevingsvormen.

Hoofdstuk 1 van het conceptenboekje dat gaat over Vorming, levert het gereedschap voor deze context. Soms worden ook andere hoofd- en kernconcepten gebruikt.

Vorming is een proces dat op vele manieren plaatsvindt. In eerste instantie word je gevormd in het gezin waarin je opgroeit, maar ook door de cultuur waarin je leeft en de groepen waartoe je behoort. Naast het gezin zijn de media, school, politici, leeftijdgenoten, idolen en (voor een deel) de kerk en (sport)verenigingen bepalend. Dit worden *socialisatoren* genoemd.

Socialisatieprocessen vinden in verschillende omgevingen plaats. Mensen nemen zaken over uit de cultuur waarin ze opgroeien of waarmee ze (later) te maken krijgen. Al die socialisatieprocessen zijn bepalend voor de vorming van je **identiteit**. Je leert van je omgeving en laat je daardoor beïnvloeden.

Er is sprake van een wisselwerking tussen je eigen identiteit en de groep (sociale omgeving) waar je deel van uitmaakt.

Ook door politieke socialisatie worden mensen gevormd. Het gaat dan om het eigen maken van politieke kennis, vaardigheden en gedrag.

In dit boekje schenken we in het eerste hoofdstuk uitgebreid aandacht aan de context gezin. Hoe is het gezin de afgelopen eeuw veranderd, hoe vindt socialisatie binnen het gezin plaats en wat is de invloed van de andere socialisatoren zoals media en school?

In het tweede hoofdstuk kijken we naar het belang van de **cultuur**.

We gaan in op de kenmerken van cultuur en hoe deze wordt overgedragen. Ook is er aandacht voor jeugdculturen en de vraag hoe je culturen met elkaar vergelijkt.

In het laatste hoofdstuk komt de rol van de overheid en de politiek in beeld.

Het gaat dan om **politieke socialisatie** en de invloed die de overheid en de politieke partijen hebben als het gaat om samenlevingsvormen en socialisatoren.

HET GROOTSTE HOMO- EN LESBIENNEBLAD IN EUROPA

DE GAY KRANT

f 3,95
80 Bfr.

LESBISCHE MOEDERS ONAANGEPAST?

Hoofdstuk 1

SOCIALISATIE IN DE CONTEXT VAN HET GEZIN

Ieder mens wordt gevormd tot wie hij is. Dat is een proces van socialisatie dat een heel mensenleven duurt en maakt dat mensen zich ontwikkelen tot volwaardige leden van de samenleving of groep waar ze toe behoren.
Het gezin, waarin mensen opgroeien, is een van de belangrijkste socialisatoren. Omdat het zo'n belangrijke plaats inneemt in het socialisatieproces van een mens, richten we onze aandacht eerst op de samenlevingsvorm waarin iemand opgroeit.

1.1 Gezinsvorming in de afgelopen eeuw

Als je de gezinnen van nu vergelijkt met die van de vorige eeuw dat zie je dat er veel veranderd is. Zeker als het gaat om de onderlinge verhoudingen tussen de gezinsleden. Je overgrootvader zou waarschijnlijk verbaasd opgekeken hebben, als je over-

grootmoeder hem een afdroogdoek in handen had gestopt of hem gevraagd had vanavond te koken omdat zij wat later thuis was van haar werk. Tegenwoordig kijkt bijna niemand daar raar van op. Ook de samenstelling van gezinnen is de afgelopen decennia ingrijpend gewijzigd. Bestond het gemiddelde gezin destijds uit vader, moeder en een flink aantal kinderen, tegenwoordig zijn de gezinnen veel kleiner en bestaan alle mogelijke combinaties van samenleven. Dat is niet van de ene dag op de andere zo gekomen, maar dat is een gevolg van maatschappelijke, politieke, economische en culturele veranderingen die elkaar de laatste decennia in rap tempo opvolgen en beïnvloeden.

Aan de hand van een aantal opvallende ontwikkelingen kunnen we een verdeling maken in drie periodes: de periode voor 1960, tussen 1960 en 1980 en de periode na 1980.

De periode voor 1960

Maatschappelijke ontwikkelingen

In de naoorlogse jaren groeide de economie en nam de welvaart voor iedereen toe. De verzorgingsstaat kwam tot ontwikkeling. In de samenleving was er in die tijd sprake van een sterke verzuiling. Onder **verzuiling** verstaan we de opdeling van de maatschappij in 'zuilen' naar geloofsovertuiging en/of maatschappelijke opvattingen. Tot ver in de 20e eeuw gold Nederland als een sterk verzuild land. Elke zuil stond voor een duidelijk herkenbare groep en had zijn eigen organisaties op alle terreinen van het maatschappelijk leven. Het gezinsleven speelde zich grotendeels af binnen de eigen zuil: gezin, geloof, politiek, onderwijs, media en jeugdbewegingen hingen dezelfde **waarden en normen** aan en droegen deze ook over. Het maakte groot verschil voor het socialisatieproces of iemand in een katholiek gezin geboren werd, naar de katholieke kerk ging, naar de KRO luisterde, lid werd van de KVP (Katholieke Volkspartij) en de katholieke vakbond of in een socialistisch gezin opgroeide, waarbinnen je het Parool las, niet naar de kerk ging en lid was van PvdA en of de meer socialistische vakbond (NVV).

Gezin, school en kerk speelden een grote rol in het leven van alledag en waren erop gericht dat men zich conformeerde aan de sociale normen van die tijd (**conformisme**). Er was nog weinig 'concurrentie' van andere socialisatoren. Men luisterde wel naar de radio en las de krant, maar de enorme impact van televisie en daarna computer en internet bestond nog niet. De individuele vrijheid om te kiezen was beperkt. In die

samenleving vond men een ordentelijk gezinsleven belangrijk, zowel in materieel opzicht (zorgen dat de kost verdiend wordt) als in immaterieel opzicht (normen en waarden die je van huis meekrijgt). Het beleid van de overheid was hier ook op gericht. Het gezin was in die tijd belangrijk en speelde een rol in de wederopbouw van Nederland na de verwoestingen van de Tweede Wereldoorlog. De samenleving kende sterk collectivistische trekken. In zo'n collectivistische samenleving is de gemeenschap belangrijker dan het individu en wordt (maatschappelijke) orde sterk gewaardeerd: iedereen kent z'n plaats. De socialisatoren zijn erop gericht om die waarde over te dragen aan de leden van de gemeenschap. In deze periode veranderde er wel wat. Als je kijkt naar de bevolking dan is er in de jaren na de Tweede Wereldoorlog sprake van een babyboom, ook al werden de meeste gezinnen niet meer zo groot als honderd jaar geleden. Verder was dit de periode waarin de eerste gastarbeiders naar Nederland kwamen.

Type gezin in deze periode: kostwinnersgezin of traditioneel gezin

Het kostwinnersgezin of traditionele gezin zoals dat voor 1960 de norm was, paste goed in deze verzuilde samenleving. Vader zorgde voor het gezinsinkomen en was de baas, moeder had de zorg voor de kinderen en het huishouden. Deze rolverdeling en taakverdeling tussen man en vrouw lag vast en was vanzelfsprekend. Er was sprake van een zogenaamde bevelshuishouding: vader en moeder hadden het voor het zeggen en ze dwongen gezag af. Het gezin gold tot de jaren zestig als de

‘hoeksteen van de samenleving’. Ook de school bereidde meisjes via de huishoudschool en MMS (middelbare meisjesschool) en jongens via technische school (ambachtsschool) voor op de rol die zij later in het gezin en de samenleving gingen spelen.

De periode tussen 1960 en 1980

Maatschappelijke ontwikkelingen

In deze tijd veranderde het nodige in de samenleving. Het was een periode van **individualisering, democratisering, modernisering** en **ontzuiling**. De verschillende zuilen die voorheen heel bepalend waren, kregen minder invloed. Ook de veranderingen in de bevolking gingen door: de multiculturele samenleving ontstond en per gezin werden minder kinderen geboren. De politieke en maatschappelijke gezagsverhoudingen veranderden en dat had zijn

weerslag op de verhoudingen binnen het gezin. De welvaart bleef in deze tijd toenemen. De lonen stegen flink. De economie groeide (hoogconjunctuur) met als gevolg een sterke vraag naar arbeidskrachten.

Dit was de tijd waarin steeds meer gastarbeiders op uitnodiging van bedrijven naar Nederland kwamen. Het tekort aan laaggeschoolde arbeidskrachten werd in deze periode opgevangen met mensen uit onder meer Turkije en Marokko. Hun komst en later die van hun gezinnen naar Nederland had grote invloed op zowel de socialisatoren als op het socialisatieproces van henzelf en de oorspronkelijke bevolking.

Ondertussen kwam de verzorgingsstaat tot volle wasdom: de staat garandeerde de individuele burger (niet alleen de kostwinner) een minimuminkomen. Een feministische golf rolde over Nederland.

Emancipatiebewegingen als Dolle Mina streefden naar een evenwichtiger rolverdeling tussen man en vrouw of zelfs naar een omkering daarvan. De vrouwenemancipatie nam een vlucht.

De jaren zestig van de vorige eeuw luiden het begin in van een golf van **democratisering** die zijn weerslag had op allerlei terreinen van het maatschappelijk leven: scholen en universiteiten kregen leerlingenraden, er kwamen ondernemingsraden waarin werknemers mochten meepraten over het bedrijf waar zij werkten en politieke en bestuurlijke functies kwamen binnen ieders bereik. **Gezag en macht** waren geen vanzelfsprekendheid meer.

Ook de opvattingen over politiek veranderden en het gezag dat men aan politici in het algemeen toekende. In deze tijd bepaalde de

sociale omgeving waarin iemand opgroeide in hoge mate zijn of haar ideologische en politieke opvattingen. Dit maakte ook deel uit van iemands **politieke socialisatie** (hierop komen we later terug). Je kwam nog wel uit een 'rood' nest, een christelijk nest of een liberaal nest of een combinatie daarvan, maar de invloed van de zuilen werd minder.

**Type gezin in deze periode:
kostwinnersgezin en modern gezin
(onderhandelingshuishouden)**

In deze periode bleef het kostwinnersgezin bestaan. Daarnaast kwam het moderne gezin op. In het moderne gezin is sprake van een onderhandelingshuishouding met minder gezag van de ouders.

Mede door de komst van de anticonceptiepil werd ouderschap een bewuste keuze. De gezinnen werden kleiner en door de

toegenomen welvaart hadden ouders meer tijd om zich bezig te houden met de ontplooiing van hun kinderen. Niet langer was de opvoeding uitsluitend gericht op leren gehoorzamen, maar op het vormen van een eigen mening en het ontwikkelen tot zelfstandig handelende personen. Wij noemen dat **individualisering**: de ontwikkeling waarbij het individu zich in toenemende mate vrij voelt zijn eigen leven naar eigen inzicht vorm te geven. Het gaat ook uit van de verwachting dat iedere volwassene in principe zelfstandig voor zijn of haar inkomen kan zorgen. Het aantal echtscheidingen nam mede door dit alles toe. In een individualistische samenleving staat de ontplooiing van het individu centraal. Daar is de waarde 'individuele vrijheid' belangrijk en zijn de socialisatoren erop gericht om die waarde over te dragen.

De keuzevrijheid vertaalde zich ook naar andere gebieden van het maatschappelijk leven. Het krijgen van een (eerste) kind werd uitgesteld, het opleidingsniveau van vrouwen nam toe evenals hun aanwezigheid op de arbeidsmarkt. De **ongelijkheid** tussen mannen en vrouwen op sociaaleconomisch gebied nam af: niet langer verdiende alleen vader de kost, ook moeder had een baan (zij het in Nederland nog vaak in deeltijd) en daarmee een eigen inkomen.

De veranderende rolpatronen hebben hun weerslag op de verhoudingen binnen het gezin. De gezagsafstand tussen ouders en kinderen en ouders onderling nam af en naast het kostwinnersgezin ontstond in deze periode het moderne gezin in de vorm van het onderhandelingsgezin (ook genoemd onderhandelingshuishouding).

Ouders onderhandelden met hun kinderen over van alles en nog wat: de huisregels, de kleding, de muziek. Door de toegenomen welvaart waren er meer keuzes en kregen kinderen bij die keuzes steeds meer inspraak. Je kunt stellen dat de gezinnen in deze periode democratiseerden; de wil van de ouders was niet automatisch meer wet, ook de kinderen spraken een woordje mee. Voor sommige ouders was dat ook wel lastig; ze zochten de balans tussen opvoeden en regels stellen enerzijds en de vrijheid die ze hun kinderen gunden anderzijds. Er was sprake van enige 'opvoedingsambivalentie'.

De periode na 1980

Maatschappelijke ontwikkelingen

Ten gevolge van onder andere de individualisering, secularisering (de ontwikkeling in de samenleving waarbij de godsdienst minder belangrijk wordt) en **emancipatie** nam de populariteit van het huwelijk in deze periode af. Naast het kostwinnergezin en het onderhandelingsgezin kwamen er steeds meer eenpersoonshuishoudens. Rond 1970 was een op de zes huishoudens een eenpersoonshuishouden. Tegenwoordig is dat twee maal zoveel. Kreeg een vrouw in 1960 gemiddeld 3,1 kind, vijftig jaar later zijn dit er nog maar 1,8. Deze ontwikkeling had gevolgen voor de gezinsleden. Kinderen kregen letterlijk en figuurlijk meer ruimte thuis, met vaak een eigen kamer. Het had ook gevolgen voor de samenstelling van de bevolking als geheel (op termijn minder jonge bevolking) en de betaalbaarheid van de sociale zekerheid. Overigens nam het aantal echtscheidingen in deze periode niet verder toe.

De **ongelijkheid** tussen mannen en vrouwen nam in deze periode verder af. Zo werd de achterstand die meisjes in het verleden nog hadden op onderwijsgebied voor een belangrijk deel ingehaald. Moeders werkten steeds vaker buitenshuis en de sociale zekerheidswetgeving ging er inmiddels van uit dat iedereen zijn eigen broek kon ophouden. Daarmee werd de bestaande sociaaleconomische ongelijkheid tussen mannen en vrouwen niet opgeheven, maar wel verkleind.

De **ontzuiling** zette door en in de politiek deed de zwevende kiezer zijn intrede. Elk huishouden had inmiddels naast een radio ook een of meerdere tv's waarmee de wereld binnen handbereik lag. In de vakantie stapten steeds meer mensen in hun auto of het vliegtuig om die wereld ook daadwerkelijk te ontdekken. Wat twintig jaar daarvoor een uitzondering was, was vanaf de jaren tachtig gebruikelijk geworden. De in de zeventiger jaren naar Nederland gekomen gastarbeiders en migranten vestigden zich hier blijvend en lieten hun gezinnen naar Nederland overkomen. Het waren voornamelijk kostwinnersgezinnen, omdat de taal- en opleidingsachterstand van de meeste vrouwen die zich in Nederland bij hun man voegden arbeidsparticipatie (deelname aan het arbeidsproces) in de weg stond.

**Type gezin in deze periode:
kostwinnersgezin en modern gezin
(egalitaire en geïndividualiseerde gezin)**

Naast het kostwinnersgezin dat nu nog steeds bestaat, ontstond het moderne gezin in de vorm van het egalitaire en het geïndividualiseerde gezin.

In het egalitaire gezin zijn de taken binnen- en buitenshuis gelijk verdeeld en zijn de partners ook financieel onafhankelijk. Het gezinsklimaat is democratisch; kinderen doen volop hun zegje.

In het geïndividualiseerde gezin staan de individuele ontwikkelingen en zelfstandigheid voorop. De partners zijn financieel en emotioneel niet van elkaar afhankelijk en zelfontplooiing van zowel kinderen als ouders staat centraal. Dit huishouden bestaat veelal uit tweeverdieners waarbij de huishoudelijke taken voor een deel worden uitbesteed aan derden. Kinderen hebben hier ook meer ruimte voor zichzelf. Je kunt je voorstellen dat opgroeien in een gezin voor 1960 anders was dan opgroeien in een gedemocratiseerd gezin in de 21e eeuw. De **waarden en normen** verschillen qua tijd en plaats, sommige socialisatoren bestonden vroeger niet of nauwelijks, anderen zijn inmiddels vrijwel verdwenen of hebben aan invloed ingeboet.

Binnen de verschillende samenlevingsvormen zijn gezinnen tegenwoordig heel divers samengesteld. Het huidige aantal samenlevingsverbanden weerspiegelt de voortschrijdende **individualisering**.

De combinatie vader, moeder en een aantal kinderen is al lang niet meer de enige samenstelling van het gezin.

In 2001 werd het burgerlijk huwelijk opengesteld voor partners van hetzelfde geslacht; het homohuwelijk was een feit. Het aantal 'deeltijd' gezinnen groeide ondertussen gestaag door het grotere aantal echtscheidingen. In zo'n deeltijdgezin verdelen de kinderen hun tijd over beide ouders, al of niet met nieuwe halfbroers en -zussen uit de nieuwe relatie.

1.2 De veranderende invloed van socialisatoren

Een mens vormt zich in relatie tot andere mensen, om te beginnen met de mensen bij wie hij opgroeit. De wijze waarop je met andere mensen samenleeft, heeft veel invloed op wie je bent en hoe je wordt gevormd. We groeien allemaal op in een bepaald gezin en een bepaalde **cultuur** en dat is van belang voor je eigen **identiteit**. Een eigen identiteit die voor anderen vaak heel herkenbaar is. 'Zeg me wie je vrienden zijn en ik zal zeggen wie je bent'. Dit is een eeuwenoud gezegde, dat nog steeds een kern van waarheid bevat. Wie je bent en hoe je gezien wordt, is immers niet alleen bepaald door wat je van nature in je hebt en bij de geboorte hebt meegekregen, maar vooral ook door de omgang met anderen met wie je veel optrekt. Hoe komt het dat je geworden bent wie je bent? Hoe ben je gesocialiseerd?

Dit zijn hele fundamentele vragen. Het is heel interessant om te zien hoe mensen een eigen identiteit ontwikkelen ook al maken ze deel uit van een samenlevingsverband of behoren ze tot verschillende groepen. Hoe kun je dan jezelf zijn en je onderscheiden van anderen?

Er bestaat een heel interessante en complexe wisselwerking tussen enerzijds je eigen identiteit en anderzijds de (sociale) groepen en het samenlevingsverband waartoe je behoort. Hier zijn vele studies naar verricht.

Het maakt voor de vorming van je eigen identiteit nogal verschil of je opgroeit in een collectivistische of in een individualistische samenleving of gezin. Dus of je hebt meegekregen dat het individu in dienst staat van de groep of dat juist de groep er is om te zorgen voor je eigen individuele ontwikkeling.

Als we kijken naar de invloed van de verschillende **socialisatoren** dan verschilt die naar tijd en plaats.

De **individualisering** heeft gevolgen voor het belang van het gezin als socialisator, voor de manier waarop normen en waarden worden overgedragen en voor de manier waarop **sociale controle** wordt uitgeoefend en ervaren. Als het individu belangrijker wordt, dan heeft dat immers (vaak ook onbewust) invloed op de omgang met elkaar.

Wat belangrijk is voor een eenpersoonshuishouden, zoals gemak en efficiency en de mogelijkheid om vertier buiten de deur te vinden, is minder belangrijk voor gezinnen. Die hechten meer aan goede scholen en speeltuinen in de buurt.

De verandering in de samenleving van een (meer) gemeenschaps- naar een (meer) individualistische samenleving heeft gevolgen op allerlei gebied. Socialisatoren kunnen dan aan betekenis inboeten: bijvoorbeeld als gezinnen uit elkaar vallen en het voortijdig schoolverlaten toeneemt. Als voor het wegvallen van deze socialisatoren (gezin en school) niets in de plaats komt, raken kinderen - maar in sommige gevallen ook volwassenen - stuurloos. Dan verliezen zij hun anker om te bepalen welke normen en waarden in een gegeven situatie van belang zijn. Dat kan leiden tot normloosheid: het ontbreken van regels als houvast voor wat wel en niet mag. Mensen hebben dan niet meer het gevoel ergens bij te horen.

In de jaren zestig van de vorige eeuw leidden een hoger opleidingsniveau, groeiend individualisme, en meer mondige en zelfstandige burgers tot **ontzuiling** van de samenleving. De televisie en de nieuwe

media droegen hier tevens toe bij. Tegenwoordig is het niet raar dat kinderen er een andere politieke visie op na houden dan hun ouders, naar een openbare school gaan als zij katholiek zijn of naar een katholieke school gaan als ze moslim zijn. Dat was vroeger maar zelden het geval en als dat het geval was, dan had je wel wat uit te leggen. De ontzuiling heeft in Nederland bijgedragen aan de individualisering van de samenleving, maar je kunt ook zeggen dat het omgekeerde het geval is.

Toch kun je aantonen dat mensen met een bepaalde achtergrond nog steeds verschillend gedrag vertonen. Als je bijvoorbeeld het kijkgedrag van verschillende kiezers bestudeert, dan zie je dat CDA'ers naar verhouding meer naar Nieuwsuur kijken en dat het merendeel van de kijkers van Wakker Nederland VVD voorkeuren heeft. PVV kiezers kijken graag naar PowNews en PvdA kiezers stemmen wat meer af op 'De Wereld Draait Door'.

Naast de ontwikkeling op het gebied van individualisering en ontzuiling is ook de toegenomen betekenis van onderwijs in de moderne en welvarende samenlevingen van belang. We zitten steeds langer op school en dus heeft het onderwijs een grotere invloed op ons gedrag gekregen.

We hebben daarnaast meer vrije tijd gekregen, maar brengen die minder in gezinsverband door. In plaats van samen thuis een spelletje Monopoly te spelen, zitten de gezinsleden 's avonds lange tijd achter hun eigen computer.

Tot slot is ook de rol van de media in het socialisatieproces enorm toegenomen, ten koste van de rol van andere socialisatoren: spraakmakende programma's op tv bepalen

¹ bron: <http://www.geencommentaar.nl/2010/12/21/verzuiling-en-vernieuwing-in-de-publieke-omroep/>

voor een belangrijk deel de opinie. En wat betreft de vlucht die sociale media hebben genomen: vijftig jaar geleden was het belangrijk wat de buurvrouw vond, tegenwoordig lijkt vooral de mening van vrienden en vriendinnen op Facebook en via Twitter te tellen.

En wat betekent dit alles voor je eigen **identiteit**? Heb je dan zelf geen invloed op wie je bent en wie je wilt zijn? Natuurlijk wel. Iedereen weet dat als je onder meer zorgt voor een goede opleiding die bij jou past, dit heel belangrijk is voor wie je later kunt en wilt zijn. De mens vormt zichzelf ook of probeert zich te ontwikkelen in de richting van een ideaalbeeld. Vroeger was de invloed van de (sociale) omgeving op je eigen identiteit bijna alles bepalend. In enkele traditionele samenlevingen is dat nu nog zo. In de moderne samenleving denken we dat je eigen wil en voorkeur veel meer van belang is voor wie je bent. Tot slot heeft je eigen persoonlijke en sociale identiteit op zijn beurt weer invloed op je positie in de samenleving: op het sociaal-economische vlak, het sociaal-culturele vlak en soms ook het politieke vlak.

1.3 Socialisatie binnen de eigen samenlevingsvorm

In Nederland eten wij meestal met mes en vork. Dat doen wij niet vanaf onze geboorte, dat hebben wij zo geleerd. Peuters stoppen het eten liever met hun handen in de mond, maar hen wordt geleerd om met mes en vork te eten. Tenminste, als je in een cultuur opgroeit, waar men met mes en vork eet. In Japan leren kinderen om met stokjes te eten.

Het is niet altijd zo geweest dat de mensen met mes en vork aten. Op het beroemde schilderij de Aardappeleters van Vincent van Gogh uit 1885 is dat duidelijk te zien: daar at men zijn aardappels zonder bord of bestek. Sommige mensen konden zich anderhalve eeuw geleden bestek veroorloven, anderen aten noodgedwongen met hun handen. Dat hing af van het sociaal milieu waarin je opgroeide. Het was overigens in de tijd van Vincent van Gogh gebruikelijk om je eigen bestek mee te nemen als je ergens op bezoek ging. Daar was een praktische reden voor: het verkleinde de kans op het overdragen van ziektes. Het gebruik om met mes en vork te eten als onderdeel van onze huidige eetcultuur is dus niet van alle tijden en geldt ook niet overal op aarde.

Socialisatie is een belangrijk proces in de samenleving. Het heeft de volgende functies:

- De gedragsregulerende functie. Socialisatie zorgt ervoor dat overgedragen wordt wat we vinden dat mag en kan en dus aanvaardbaar is binnen onze **cultuur**.
- De bindende functie. Waarden en normen worden overgedragen die ervoor zorgen dat je jezelf sterk gaat identificeren met je eigen groep en cultuur. Nederlanders voelen zich met elkaar verbonden, omdat ze dezelfde taal spreken, eenzelfde cultuur hebben en daardoor een gemeenschappelijk gevoel. Deze functie draagt sterk bij aan de **sociale cohesie** van een groep of volk.
- De functie om de cultuur in stand te houden. Socialisatie zorgt ervoor dat de (gezamenlijke) cultuur van een land blijft of - als dat nodig is - op onderdelen verandert.

Waarden en normen

Bij socialisatie is de overdracht van waarden en normen belangrijk. **Waarden** zijn opvattingen over wat mensen met elkaar in het leven belangrijk vinden. Ze hebben vaak te maken met goed en kwaad of mooi en lelijk. Bekende waarden zijn bijvoorbeeld eerlijkheid, trouw, schoonheid en waarheid. Om de waarden te realiseren hebben we gedragsregels nodig die aangeven wat er van je verwacht wordt in een bepaalde situatie. Die gedragsregels noemen we **normen**. We kennen geschreven en ongeschreven regels. Ongeschreven regels zijn vaak sociale gebruiken of verplichtingen. Denk aan de zoen die je bijvoorbeeld aan je tante geeft op haar verjaardag. Nergens staat dat het moet, maar het wordt wel van je verwacht. Sommige normen vinden we zo belangrijk dat de overheid heeft besloten om ze voor iedereen verplicht en bindend te maken. En op overtreding van die normen staat dan een sanctie, een straf. Deze normen zijn vastgelegd in wetten. Om de waarde 'eerlijkheid' te bereiken, hebben we een wet die diefstal verbiedt. En als je je wel iets 'wederrechtelijk toe-eigent', krijg je straf.

Waarden en normen zijn relatief: ze verschillen naar tijd en plaats en per individu. Je persoonlijke **identiteit** bestaat voor een deel uit de waarden en normen die je van je omgeving hebt overgenomen. Zo kun je in verschillende omgevingen (milieus) om heel uiteenlopende waarden en normen gewaardeerd worden: op je sportclub als 'rechtvaardige' scheidsrechter of in het criminele milieu als 'handige' oplichter. Beide waarden maken deel uit van een persoonlijke identiteit.

Het maakt voor de vorming van je identiteit verschil of je in een traditionele of moderne samenleving opgroeit. In een traditionele samenleving gelden opvattingen, waarden en normen die van generatie op generatie vrijwel onveranderd zijn overgedragen in de groep waarvan iemand deel uitmaakt. In een moderne samenleving is dat anders. Een moderne samenleving is constant in beweging en de daar geldende normen en waarden passen zich ook constant aan die veranderingen aan. Waren er vijftig jaar geleden in onze samenleving nog weinig vrouwelijke kostwinners in een gezin, tegenwoordig is dat niet ongebruikelijk. In een moderne samenleving is meer ruimte voor de voorkeur van het individu.

Binnen de verschillende gezinsvormen worden verschillende normen en waarden belangrijk gevonden en overgedragen. In het traditionele kostwinnersgezin is de waarde 'gehoorzaamheid' belangrijk en in het verlengde daarvan werd de norm 'doen wat er gezegd wordt' overgedragen. In het onderhandelingsgezin zie je dat er minder sprake is van gezagsafstand. Het is geen automatisme meer dat de ouders alles bepalen. In een modern gezin is de waarde 'zelfontplooiing' (jezelf kunnen ontwikkelen) heel belangrijk.

Van veel zaken die je inmiddels hebt aangeleerd of eigen gemaakt ben je je niet eens meer bewust. De taal die je spreekt, bepaalde gebaren, tafelmanieren, beleefdheden als je andere mensen ontmoet, etc. Het zijn allemaal zaken die je welhaast automatisch doet, zodra je wat ouder bent geworden. Dit noemen we geïnternaliseerd gedrag; het bijbehorende proces heet *internalisatie*.

De opvattingen, gedragingen en onderliggende waarden en normen zijn dan vanzelfsprekend en worden als tweede natuur ervaren.

Economisch, sociaal en cultureel kapitaal

Hoe een specifiek socialisatieproces verloopt, hangt af van een combinatie van factoren. Naast de samenlevingsvorm (meestal het gezin) en de (sub)cultuur waarin je opgroeit, zijn ook zaken als het land of de regio waar je bent opgegroeid, taal, generatie, opleiding of geslacht van belang. Niet alleen waar je opgroeit heeft invloed op je gedrag en ervaringen, maar ook in welke sociaal-economische klasse dat gebeurt. De ene groep of familie heeft meer *economisch, sociaal en cultureel kapitaal* dan de andere. Dat wil zeggen dat er in het ene gezin in economisch, sociaal en cultureel opzicht meer bagage wordt meegegeven aan de kinderen dan in het andere gezin. Men noemt dit ook wel sociale overerving. In economische zin gaat het om onder meer financiële middelen. Bij sociaal moet je denken aan de netwerken en contacten of de waarderingen die sommige mensen krijgen. Sociaaleconomische verschillen werken nog steeds behoorlijk door in het socialisatieproces. Zo leren kinderen van hogeschoolden gemiddeld langer door dan kinderen van laaggeschoolden en heeft een dokterszoon meer kans om dokter te worden dan het kind van een huisschilder. Dat zegt overigens niets over de talenten van het individuele kind, wel over de kans dat iemand het gedrag van zijn of haar omgeving overneemt. Verder is er ook nog

sprake van cultureel kapitaal dat je van huis uit meekrijgt. Staat er literatuur bij jou thuis in de boekenkast, bezoek je wel eens een museum of heb je oog voor verschillende muziekstijlen? Dat alles draagt bij aan je vorming en de wijze waarop je in het leven staat. Kortom, naast schoolopleiding en diploma's wordt je culturele kennis ook bepaald door je sociale positie.

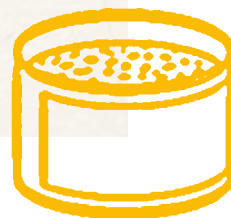
Sociale controle

Wij nemen dus de waarden en normen over van onze omgeving: binnen het gezin van onze ouders en broers en zussen, van onze vrienden, op school, uit de media en in ons werk.

Daarbij letten we op elkaar. Als je te harde muziek maakt, komt de buurman klagen. Als je een onvoldoende haalt, moppert je leraar. Maar als je een geweldige gitaarsolo hebt gespeeld of geslaagd bent voor je eindexamen, dan krijg je schouderklopjes of word je in het zonnetje gezet. Uit de reactie van je omgeving op je gedrag maak je op wat wel en niet door de beugel kan, wat binnen jouw cultuur gewaardeerd wordt en wat niet.

De manier waarop mensen anderen ertoe brengen of dwingen zich aan de normen of regels te houden en de feedback die je krijgt op je gedrag, noemen we *sociale controle*. Je gaat je gedrag vaak afstemmen op de reactie die je krijgt.

Formele sociale controle is gebaseerd op formele regels, wetten of afspraken op basis waarvan je je aan je taken en rollen hebt te houden. Informele controle heeft vooral te maken met spontane reacties in het leven

van alledag, die er voor zorgen dat je je aan de informele regels houdt.

Als je baas je aanspreekt omdat je niet op tijd op je werk bent, dan is dat een vorm van formele sociale controle. Je hebt daar immers afspraken over gemaakt en je hebt je te houden aan deze regels. Ook als een agent je gedrag in het verkeer corrigeert of beboet, is er sprake van formele sociale controle. Informele sociale controle is veel meer toevallig. Denk bijvoorbeeld aan de norske reactie van omstanders als je je zitplaats in de tram niet aan een oudere hebt aangeboden. Het is immers een informele beleefdheidsregel dat je opstaat voor ouderen.

Zo op het eerste gezicht lijkt sociale controle positief. Maar het kan ook negatief uitpakken, bijvoorbeeld als je vindt dat je persoonlijke vrijheid of eigen ontplooiing in het gedrang komt. Dan werkt sociale controle averechts en kan het leiden tot opstandig gedrag. Als iedereen in een wijk zijn voortuin netjes bijhoudt, krijgt een gezin die de voortuin als opslagplaats voor oude fietsen gebruikt commentaar.

Dit kan tot *uitsluiting* van deze mensen in de buurt leiden. Het gedrag of de houding van dit gezin wordt als afwijkend gezien en daarom worden deze mensen misschien wel buitenspel gezet. Dit kan zodanige vormen aannemen dat er zelfs sprake is van discriminatie door buurtgenoten. De overheid probeert dit tegen te gaan door antidiscriminatie-wetten.

De toenemende **individualisering** heeft de sociale controle veranderd. Individualisering leidt er immers toe dat mensen steeds meer naar eigen inzicht hun leven kunnen

inrichten. Daarmee komen mensen als individu los van de traditionele groepen waartoe ze behoren. Individuen maken steeds meer deel uit van grotere netwerken, waarin ze zich wat anoniemer kunnen begeven (en dus ook minder door anderen gecontroleerd of ergens op aangesproken worden). Vroeger kende je iedereen in je eigen straat, dorp of wijk. Dat zie je tegenwoordig alleen nog in enkele kleine dorpen of buurtschappen.

Verder is ook het proces van *informalisering* van belang. De verhoudingen tussen mensen zijn informeler geworden en minder hiërarchisch. Er is niet automatisch meer sprake van machts- en gezagsverhoudingen, waardoor ook het overdragen van normen en waarden niet meer zo strikt verloopt.

Geslacht

Tot slot willen we nog kort ingaan op het feit dat socialisatie ook bepaald wordt door het geslacht waartoe je behoort. Bewust, maar vaak ook onbewust, komen meisjes en jongens met andere zaken in aanraking en worden ze geconfronteerd met verschillende (soms stereotype) beelden.

Kijk maar eens in de speelgoedfolders die weer op de mat vallen als Sinterklaas in aantocht is. Vaak worden meisjes en jongens hier heel verschillend getoond, aansluitend bij de *stereotype* rollen en taken van vrouwen en mannen. Dat brengt ons ook bij het verschil dat er is tussen aangeboren of aangeleerd gedrag, oftewel het verschil tussen '*nature*' (de eigen natuur of aard) en '*nurture*' (de opvoeding die je hebt meegekregen).

Als gedrag is aangeleerd (*nurture*), zou je

denken dat het ook weer af te leren is. Resocialisatie, het aanleren van gedrag dat maatschappelijk aanvaard is, is een belangrijk doel van straffen. Als iets echter in je aard ligt (*nature*) dan is het vaak lastig om dat af te leren.

Jarenlang was er discussie of je als mens meer door '*nurture*' of meer door '*nature*' bepaald wordt. Inmiddels gaat men ervan uit dat beiden belangrijk zijn. Gedragsgenetisch onderzoek heeft ook uitgewezen dat sommige eigenschappen waarvan eerst gedacht werd dat ze aangeleerd zijn, toch van nature aanwezig zijn. Een voorbeeld hiervan is het onderzoek onder kinderen met ADHD. Naast de invloed van de omgeving en voeding speelt erfelijke aanleg hier meestal een rol.

1.4 Socialisatie via de media en op school

Invloed van de media

Ook tv-programma's, films, dvd, internet en de sociale media leren ons de waarden en normen van onze **cultuur**. Wij noemen dat de socialiserende functie van de media.

Zij beïnvloeden bewust of onbewust wat wij denken en doen.

In welke mate de (massa)media ons gedrag beïnvloeden, is onderwerp van discussie.

Er wordt veel onderzoek gedaan naar de invloed van geweld op tv of gewelddadige games, zoals World of Warcraft.

Er zijn meerdere theorieën over de invloed van media op het gedrag van mensen.

- De cultivatietheorie stelt dat mensen die veel naar bepaalde soorten programma's kijken, beïnvloed worden in het beeld

dat zij van de werkelijkheid hebben. Dus kinderen die veel naar gewelddadige programma's kijken, zouden zelf ook gewelddadiger worden dan hun leeftijdsgenoten die dat niet doen.

- De opinieleiderstheorie stelt dat opinieleiders en idolen directe of indirecte invloed hebben op mediagebruikers. Je ziet dit bijvoorbeeld als jongeren hun haar gaan dragen, zoals hun popidool of favoriete profvoetballer. De overheid vraagt deze idolen soms om reclame te maken voor bepaald gewenst gedrag. Zo werd het immens populaire cricketteam van Zuid-Afrika gevraagd om het gebruik van condooms aan te prijzen in de strijd tegen hiv/aids en maakten in Nederland bekende sporters reclame voor de campagne 'Fatsoen moet je doen!'.
- De selectieve perceptietheorie gaat ervan uit dat mensen alleen die boodschappen (signalen) uit de media oppikken, die passen in hun referentiekader. De andere boodschappen laten ze aan zich voorbij gaan. Deze theorie gaat er dus vanuit dat de invloed van de media niet zo groot is.

Mediaframing

Als de media een onderwerp steeds in hetzelfde perspectief plaatsen, dus steeds vanuit dezelfde invalshoek benaderen en belichten, dan spreken we van een mediaframe. Niet alleen de keuze van de onderwerpen, maar ook de manier waarop het onderwerp wordt gepresenteerd, ingekleed en uitgelegd is daarbij belangrijk (referentiekader). Dit kan neutraal en objectief zijn, maar ook positief of negatief gekleurd. Door *mediaframing* dragen de media eraan bij dat stereotype beelden van (groepen van) mensen in stand blijven. In buitenlandse media wordt bijvoorbeeld gesuggereerd dat Nederlanders allemaal wiet roken en op klompen door het leven gaan.

De media maken bij hun berichtgeving zo nu en dan gebruik van *stereotyperingen*. Dat kan bedoeld zijn: een tv-journalist die verslag doet van de rellen in Cairo stelt zich op voor een afbeelding van een piramide. De kijker weet onmiddellijk: deze journalist is in Egypte. De journalist maakt gebruik van het stereotype beeld dat wij in ons hoofd hebben van Egypte, het land van de

piramides. Het gebruik van stereotyperingen kan onbedoeld tot een mediaframe leiden.

Hoe groot de invloed van framing op ons denken en daarmee op de vorming van onze **identiteit** is, is nog niet duidelijk. Dat heeft te maken met hoe bewust we ons als 'nieuwsconsumenten' zijn van het feit dat er sprake is van framing, maar ook of we zelf over kennis van het onderwerp beschikken. In dit opzicht is ook de pluriformiteit van de media belangrijk. Met pluriformiteit van de media bedoelen we dat er een verscheidenheid aan kranten, tijdschriften, omroepen en websites is. Deze geven vanuit hun eigen identiteit hun visie op maatschappelijke en politieke gebeurtenissen. In een democratie is het belangrijk dat het publiek veel verschillende meningen kan horen en lezen. Dan kun je als burger verschillende meningen met elkaar vergelijken en zo tot een eigen oordeel komen.

Als je bijvoorbeeld heel bewust naar de berichtgeving over ontwikkelingslanden kijkt, dan zie je dat er aan enkele aspecten veel aandacht wordt besteed zoals oorlogen, natuurrampen, aids en hongersnood. Voor informatie over deze gebieden wordt gebruik gemaakt van de diensten van westerse persbureaus. Die hebben in het algemeen weinig aandacht voor positieve ontwikkelingen. 'Goed nieuws is geen nieuws' geldt ook hier. Het beeld dat wij van veel landen hebben, wordt bepaald door het gebruik van dergelijke mediaframes. Ook de overheid kan gebruik maken van mediaframing door de media in te zetten om bij te dragen aan gewenst gedrag van burgers, bijvoorbeeld via bepaalde spotjes.

Wat in de media als gewenst gedrag wordt voorgehouden, kan verschillen per land, per streek en zelfs per stad. Dat kun je duidelijk zien als je kijkt naar verschillende afleveringen van Sesamstraat. Het programma wordt bijna over de hele wereld uitgezonden. Maar in elk land wordt een eigen accent gelegd. Bij het leggen van die eigen accenten maken de media gebruik van stereotypen en daarmee dragen zij bij aan het ontstaan en in stand houden van vooroordelen.

Een *stereotypering* is een vaststaand beeld van het gedrag en de mentaliteit van een groep mensen, dat sterk generaliserend, vereenvoudigd en vertekend is. Dat beeld hoeft overigens niet negatief te zijn. Zo is het stereotype beeld van gezette mensen dat ze gezellig zijn. Bekende negatieve stereotyperingen zijn dat Belgen dom, Duitsers dik en Nederlanders krenterig zijn.

Een *vooordeel* vorm je meestal op basis van een stereotypering of soms ook op basis van een eerdere individuele ervaring. Het is een irrationele mening of houding die niet of onvoldoende op feiten of ervaringen is gebaseerd, maar op 'geloven', eenmalige ervaringen of 'van horen zeggen'. Een vooroordeel kan positief en negatief zijn. Het is een oordeel over iemand zonder dat je die persoon echt kent, louter en alleen op grond van de groep waarin je hem of haar hebt ingedeeld. De Belgische professor die gastcolleges komt verzorgen is natuurlijk helemaal niet dom en ook Duitsers doen aan fitness. Maar ook de uitspraak dat meisjes 'lief' zijn, is een vooroordeel. Stereotyperingen en vooroordelen kunnen leiden tot discriminatie. In dit geval wordt

onderscheid gemaakt tussen mensen op basis van voor de situatie niet relevante kenmerken. Je mag bijvoorbeeld wel iemand weigeren als tolk als hij of zij de taal niet spreekt, maar je mag iemand niet weigeren op deze gronden in een café of disco.

Socialisatie op school

De laatste vijftig jaar gaan steeds meer mensen steeds langer naar school. Vijftig jaar geleden verliet een groot deel van de jongeren al op dertienjarige leeftijd het onderwijs. Nu is dat zo'n tien jaar later. We zagen al dat de gezinnen inmiddels kleiner zijn geworden en beide ouders vaak buitenshuis werken. Het gezin heeft wat van zijn rol als socialisator ingeleverd.

Daarentegen speelt de school en het onderwijs een steeds belangrijkere rol in het leven van jongeren. Kinderen gaan steeds vroeger en steeds langer naar school: het opleidingsniveau van de bevolking als geheel neemt nog steeds toe. Dat betekent dat kinderen steeds vroeger en steeds langer buiten de directe sfeer van het gezin komen. De school heeft ook allerlei opvoedtaken overgenomen van de ouder: omdat beide ouders werken, er veel minder kinderen tot het gezin behoren en door de toename van het aantal eenoudergezinnen. Leefde je vroeger in een gezin met een groot aantal broers en zussen, dan moest je wel delen en inschikken wilde je 'overleven'.

Daarmee is de rol van de school als socialisator toegenomen in vergelijking met die van het gezin. Over de rol van de overheid, die de zogenaamde kaders stelt voor het onderwijs, komen we in het laatste hoofdstuk terug.

Naast de school als socialisator, is ook nog de zogenaamde peergroup van belang in de socialisatie. De peergroup is een groep mensen die van dezelfde leeftijd zijn en dezelfde hobby's of interesses delen. Het is je vrienden- en kennissengroep met wie je veel optrekt en door wie je je laat beïnvloeden.

1.5 Wat is de invloed van al de veranderingen op de sociale cohesie?

Verwantschap was vroeger in traditionele samenlevingen de belangrijkste vorm van binding tussen mensen. In moderne samenlevingen wordt deze vorm van binding steeds minder onderhouden. Dit maakt plaats voor zelf gekozen relaties en soms hele andere contacten en netwerken, zoals digitale communities. Dit zijn groepen die zelf nauwe bindingen vertonen; er is dan sprake van onderlinge sociale cohesie die soms ten koste gaat van de **sociale cohesie** (de onderlinge verbondenheid) binnen de samenleving.

Vrouwen zijn meer dan in het verleden financieel onafhankelijk en hierdoor verandert ook de mate van binding tussen mannen en vrouwen. Ook de moderne onderhandelingshuishouding kan leiden tot een andere of minder intensieve band tussen gezinsleden.

Verder zie je dat veranderende trouwpatronen tot minder binding leidt: meer mensen gaan eerst samenwonen en dan trouwen. Ook wordt door jongeren langer gewacht met trouwen, ze krijgen op latere

leeftijd kinderen en ook minder kinderen. Als er getrouwd wordt, heeft dat niet altijd eeuwigheidswaarde meer. Een op de drie huwelijken eindigt in een scheiding. Een op de vijf gehuwden stapte al eens eerder in het 'huwelijksbootje'.

Voor de nieuwe landgenoten gelden andere zaken, die de binding in onze Nederlandse samenleving onder druk zet. Driekwart van alle Turken en Marokkanen in Nederland bijvoorbeeld trouwt een partner uit het land van herkomst. Meer dan de helft van de tweede generatie is getrouwd met een partner met eenzelfde achtergrond. Soms is de reden economisch van aard, soms cultureel.

Er bestaat enigszins een kloof tussen de jongens en de meisjes in de Turkse en Marokkaanse gemeenschap in Nederland. Meisjes zijn meer gericht op hun opleiding en zien vaker als ideaal een relatie waarin gelijkwaardigheid en communicatie centraal staan. Jongens zijn minder gericht op een gelijkwaardige relatie en zien een traditioneel gezin vaker als ideaal. Ook de sociale controle in deze gemeenschap is van invloed op het trouwgedrag van allochtone jongeren.

OPDRACHT 1

Vraag 1

Vraag 2

Vraag 3

HET NEDERLANDSE GEZIN VANAF DE JAREN ZESTIG

Bij het hoofdconcept 'vorming' is gekozen om dat in de context van het 'gezin' te plaatsen. Leg uit waarom er is gekozen voor het gezin.

De Nederlandse samenleving is de afgelopen eeuw erg veranderd. Beschrijf hoe de samenleving er tot de jaren zestig uitzag. Noem in elk geval drie kenmerken van die samenleving.

Vanaf de jaren zestig van de vorige eeuw raakt de samenleving in een stroomversnelling van veranderingen. De politieke en maatschappelijke gezagsverhoudingen veranderen en dat heeft zijn weerslag op de verhoudingen binnen het gezin. Leg de veranderingen binnen het gezin in de jaren zestig uit aan de hand van de volgende concepten en begrippen: pil, emancipatie, individualisering en ontzuiling.

Uit het boek 'De eeuw van mijn vader':

De grootste en meest blijvende omwenteling is de emancipatie van de vrouw geweest. In 1970 werkte minder dan een kwart van de Nederlandse vrouwen buitenshuis, in de jaren negentig had meer dan zestig procent een baan. Hoewel het zwaartepunt van de huishouding nog steeds bij de vrouw lag, werd het in steeds bredere kring normaal geacht dat mannen én vrouwen in deeltijd werkten en samen voor de kinderen zorgden. Het begon voor te komen dat mensen voor hoge posities bedankten 'vanwege hun gezin', en toen een minister een belangrijk overleg met het parlement opschortte vanwege de verjaardag van zijn dochtertje, bestond daarvoor alom begrip.

Tegelijk zijn de gezinsbanden losser geworden. In een willekeurige schoolklas heeft de meerderheid van de kinderen op zijn twaalfde al een echtscheiding doorstaan; in de jaren vijftig waren dat nog buitenbeentjes. Die ene gezinstafel met die ene lamp, die tijden zijn allang voorbij, maar nu is zelfs het tv-kijken in gezinsverband bezig te verdwij-

nen. Uit een onderzoek van de Volkskrant blijkt dat anno 1999 de meerderheid van de vijftienjarigen beschikt over een eigen televisie op de eigen kamer. Over de meeste zaken wordt tegenwoordig binnen de gezinnen onderhandeld, opgelegd wordt er aan opgroeiende kinderen weinig meer.

Op zulke gezinssituaties hebben zuilen geen greep meer. Nog slechts kleine groepen hebben boodschap aan godsdienstige en ideologische beschouwingen. Toen premier Ruud Lubbers in het najaar van 1990 zijn eigen land voor 'ziek' verklaarde, werd hij weggehoond als een moralist. Toch had hij in letterlijke zin geen ongelijk. Ondanks alle maatregelen in de jaren tachtig liep het aantal invaliditeitsuitkeringen op dat moment naar het miljoen. Op iedere werkende Nederlander was er bijna één uitkeringstrekker.

Bron: Mak, G., (1999). *De Eeuw van mijn vader*. Amsterdam: Uitgeverij Atlas (p.493, 494)

Foto: Wikimedia Commons

Voorgaande tekst uit het boek van Geert Mak en afbeelding zijn typerend voor de ontwikkeling van het gezin vanaf de jaren tachtig van de vorige eeuw.

Vraag 4

Geef - mede aan de hand van de tekst en de afbeelding - twee ontwikkelingen van het gezin vanaf de jaren tachtig.

Vraag 5

Noem twee typen gezinnen die er vanaf de jaren tachtig zijn.

OPDRACHT 2

OPVOEDEN EN MEDIA

Uit het cito examen pilot maatschappijwetenschappen, tweede tijdvak 2013

Lees tekst 1

Naar: Harriët Salm (2008). www.trouw.nl/tr/nl/4324/Nieuws/article/detail/1242198/2008/04/18/Opvoeding-Internet-en-tv-doen-het-klassieke-kind-verdwijnen.dhtml website geraadpleegd op 20 december 2012

Tekst 1

Internet en tv doen het klassieke kind verdwijnen

5	Het is hoog tijd voor een nieuwe omgang met kinderen, vindt de Utrechtse hoogleraar ontwikkelingspsychologie Willem Koops. Internet en tv dwingen ons daartoe.	20	teitshoogleraar te Utrecht pleiten voor een nieuwe, realistische omgang met de kinderen van deze moderne wereld.
10	Sinds de opkomst van de elektronische media, zoals televisie en internet, is het klassieke begrip kind aan het verdwijnen. Kinderen werden in de middeleeuwen als kleine volwassenen beschouwd, en die tijd keert terug.	25	In de traditionele visie op opvoeding wordt het kind apart van de volwassen wereld gezet en stapsgewijs, langzaam en voorzichtig de volwassen wereld binnengeleid, legt Koops uit. "Maar televisie en internet, met hun beeldtaal, maken dat dit niet meer gaat. Ouders en leraren zijn de controle over het gedoseerd geven van informatie, bijvoorbeeld op de terreinen seks en geweld, kwijt."
15	"Kinderen zijn weer volwassenen in zakformaat geworden", zegt professor Willem Koops. Vandaag zal hij tijdens zijn toespraak als universi-	30	

Vraag 1

Geef een omschrijving van het begrip cultuur en leg vervolgens aan de hand van tekst 1 uit wat bedoeld wordt met de uitspraak dat culturen relatief zijn.

Bij de socialisatie van kinderen is de rol van de verschillende socialiserende instituties veranderd in de afgelopen vijftig jaar, mede door toenemende individualisering.

Vraag 2

- Welke drie socialiserende instituties zijn te herkennen in tekst 1?
- Leg uit welke socialiserende instituties belangrijker en welke minder belangrijk zijn geworden. Gebruik in je antwoord de begrippen individualisering, identiteit en binding.

Koops uit zijn bezorgdheid over het verdwijnen van de controle van ouders en leraren. Hij noemt daarbij de beelden op het terrein van seks en geweld.

Vraag 3

Leg uit welke gevolgen volgens de cultivatiehypothese van Gerbner te verwachten zijn als kinderen ongecontroleerd beelden van seks en geweld zien.

Lees tekst 2.

Bron: Peter Nikken (2007). Mediageweld en kinderen, uitgeverij SWP Amsterdam (p.197)

Tekst 2

5	In het algemeen kunnen ouders drie strategieën toepassen om het media-gedrag van hun kinderen te begeleiden: restricties opleggen en afspraken maken over hoe lang en welke mediaproducties geoorloofd zijn, met	10	kinderen praten over 'normen en waarden' en helpen media-inhouden te begrijpen en, tot slot, gezamenlijk met kinderen mediaproducties beleven (samen kijken of samen spelen).
---	--	----	---

Vraag 4

Peter Nikken doet drie aanbevelingen aan ouders die hun kinderen willen beschermen tegen de negatieve invloeden van blootstelling aan mediageweld.

Geef twee kenmerken van het moderne gezin die te herkennen zijn in deze aanbevelingen. Leg je antwoord uit.

2

Hoofdstuk 2

CULTUUR KLEURT ELKE SAMENLEVING

In veel landen is vader het hoofd van het gezin die door de overige gezinsleden met groot respect behandeld wordt. Ook in Nederland geldt op sommige plaatsen nog 'vaders wil is wet' en kijkt men raar op van de 'grote mond' die jongeren hun ouders geven. Wat wij in het moderne gezin een gezonde discussie noemen, ziet men in veel andere landen en in meer traditionele gezinnen als een teken van ongemanierdheid en respectloosheid. Wat is de oorzaak van deze verschillen in opvattingen? Dat heeft vooral te maken met de cultuur waarin we leven.

2.1 Een kwestie van delen en overleveren

Culturen vormen zich omdat groepen mensen iets met elkaar delen. Dit kan een groep mensen zijn die bij elkaar in de buurt woont of samenleeft, maar dat hoeft niet. Zo weet iedere Limburger en Brabander dat het omstreeks februari tijd is voor het carnaval. Het normale dagelijkse leven in Limburg en Brabant ligt vier dagen stil,

de winkels sluiten en de kroegen gaan dag en nacht open. Er wordt volop gefeest. Wil je op carnavalsmaandag je brommerrijbewijs ophalen? Grote kans dat je voor een gesloten gemeentehuis staat. In Amsterdam zal het gemeentehuis deze dag open zijn, daar wordt nauwelijks carnaval gevierd. Maar ook als je in Amsterdam woont, kun je je onderdeel voelen van de groep carnavalsvierders. Dan hoort het vieren van carnaval bij je cultuur, omdat je in Brabant of Limburg bent opgegroeid en trek je elk jaar naar het zuiden om deze traditie niet te missen.

Het begrip samenleving veronderstelt dat een groep mensen in elkaars nabijheid woont en ze een sociale **identiteit** delen. Die sociale identiteit komt onder andere tot uitdrukking in tradities en gebruiken. Cultuurkenmerken als taal en religie hebben invloed op de sociale identiteit. Zo herken je de Nederlandse, Duitse of Engelse samenleving aan de taal, maar ook aan het eten, de kleuren van het nationaal elftal, etc. De bewoners van deze landen

hebben over het algemeen een gevoel van verbondenheid (**sociale cohesie**).

Sinds de opkomst van het digitale tijdperk (onder meer het ontstaan van internet) en alle bijbehorende communicatiemiddelen, is het gevoel deel uit te maken van een groep niet meer exclusief verbonden aan een fysieke nabijheid tussen mensen. Tegenwoordig kun je ook deel uitmaken van een internetcommunity en je verbonden voelen met de mensen waar je games mee speelt of verbonden voelen met mensen waar je alle persoonlijke ontwikkelingen via tweets volgt.

De **socialisatoren** binnen de samenleving zorgen ervoor dat de **normen en waarden** van een de **cultuur** op de leden van de groep worden overgedragen. Als voorbeeld nemen we de taal. Binnen de Nederlandse cultuur leren kinderen de Nederlandse taal: in eerste instantie binnen het gezin en daarnaast via de familie, vrienden en de school. Omdat wij dezelfde taal spreken, kunnen we met elkaar communiceren en elkaar begrijpen. Als we het woord 'stoel'

horen, snappen we bij het horen van dat woord dat we eventueel kunnen gaan zitten. De gedeelde betekenis die een groep mensen aan een begrip geeft, zorgt voor verbondenheid in die groep. De socialisatoren zorgen voor overlevering van de cultuur aan nieuwe leden van de groep of samenleving. Zo leren nieuwe Nederlanders de Nederlandse taal, de F-jes op de voetbalclub de buitenspelregel en vier je Kerstmis, het Suikerfeest, Diwali of alle drie vanwege je godsdienst en omdat je van lekker eten houdt.

Van kinds af aan leren mensen allerlei zaken, die onderdeel uitmaken van een bepaalde cultuur.

Op den duur worden deze zaken zo vanzelfsprekend dat mensen ze als "tweede natuur" gaan ervaren. Dit proces van het eigen maken van de cultuur waarbinnen je opgroeit, noemen we **enculturatie**.

Als je later te maken krijgt met een andere cultuur dan die waarin je bent opgegroeid, is het veel lastiger om onderdelen daarvan over te nemen. In dat geval spreken we van **acculturatie**.

2.2 Cultuurkenmerken en cultuurdragers

Elke **cultuur** heeft bepaalde meer of minder unieke materiële en immateriële cultuur-aspecten. We noemden al de taal en religie, maar het kunnen ook andere aspecten zijn waaraan je een cultuur kunt herkennen bijvoorbeeld kennis, gewoonten en gebruiken, kunst, kleding, muziek, sport, symbolen en feestdagen. Kennis verandert de manier waarop mensen zich gedragen. Een voorbeeld: in India eten veel mensen met hun handen. Het aantal mensen dat in India naar school gaat, neemt snel toe. Daarmee neemt de kennis toe dat handen vol zitten met ziekmakende bacteriën en gaan mensen meer en meer bestek gebruiken. Zo verandert kennis de cultuur. De gewoonte om met de handen te eten verandert.

Normen en waarden als cultuurdragers

Al eerder staat beschreven dat **socialisatie** er ook voor zorgt dat de cultuur in stand gehouden wordt. Wat maakt een cultuur tot een cultuur? Hoe komt het dat de ene cultuur van de andere verschilt?

Aan de basis van een cultuur liggen gedeelde normen en waarden. Als je de waarde 'veiligheid' deelt, kan daar de norm 'rechts houden in het verkeer' uit volgen. Deel je die norm niet, dan kom je met elkaar in aanvaring. Letterlijk.

Voor een cultuur is het van belang hoe een groep als geheel ergens in staat. De waarden die een groep deelt, bepalen

in belangrijke mate de normen die in die groep gelden. Maar de werkelijkheid is wel wat complexer. Uit de waarde '**gelijkheid**' kun je de algemene gedragsregel (of het voorschrift) afleiden, dat iedere inwoner in een land dezelfde hoeveelheid belasting betaalt, bijvoorbeeld honderd euro per persoon. Maar je kunt ook op basis van 'gelijkheid' tot een andere norm komen, namelijk dat iedere inwoner zoveel belasting afdraagt tot men hetzelfde bedrag overhoudt. Verdien je veel, dan betaal je veel belasting; verdien je weinig, dan betaal je weinig belasting.

Zoals je in dit voorbeeld ziet, maken mensen keuzes bij het omzetten van waarden in gedragsregels. Deze keuzes hebben tot gevolg dat uit eenzelfde waarde verschillende normen kunnen voortvloeien. Het kan ook zijn dat tegenstrijdige waarden worden overgedragen. In Nederland wordt het belangrijk gevonden dat je leert gehoorzamen, maar ook dat je kritisch nadenkt en dat in voorkomende gevallen ook uit.

Een ander voorbeeld van over de grens: de Chinese cultuur is collectivistisch. Chinezen hechten meer aan het collectief dan aan het individu. De waarde gelijkheid is in deze cultuur belangrijker dan (persoonlijke) vrijheid. Daarom mag elk gezin in China maar één kind krijgen en ziet de overheid toe op naleving van die norm. De achterliggende gedachte is dat de explosieve bevolkingsgroei in China aan banden moet worden gelegd. Iedereen kunnen voorzien van de belangrijkste levensbehoeften, zoals voeding en een woning (op basis van gelijkheid) staat in de Chinese cultuur boven de wens van een groter aantal kinderen per gezin (persoonlijke vrijheid).

Tegenwoordig is het hebben van één kind een typisch Chinees cultuurkenmerk. Overigens ziet het ernaar uit dat dit beleid van de Chinese overheid gaat versoepelen, omdat China de komende jaren gaat vergrijzen.

In Nederland zou de invoering van de één-kind politiek ondenkbaar zijn. In onze geïndividualiseerde samenleving hechten wij sterk aan de waarde (persoonlijke) vrijheid bij de inrichting van ons gezinsleven. Deze is op tal van manieren in de samenleving geïnstitutionaliseerd: vrije schoolkeuze, vrije keuze van samenlevingsvormen, etc.

Wanneer waarden en de normen die eruit voortvloeien zich een stevige plaats in de cultuur verwerven, spreken we van **institutionalisering** van deze waarden en normen. In dat geval gedraagt iedereen zich op een bepaalde manier, zonder er veel bij na te denken. Weinig mensen zullen een discussie beginnen om Nederland op Koninginnedag/Koningsdag nu eens helemaal groen te kleuren of paars.

Gedeelde waarden en normen, opvattingen en veronderstellingen vormen de ruggengraat van de cultuur van een samenleving.

2.3 Cultuur: voor iedereen hetzelfde?

Dominante cultuur en subcultuur

Een **cultuur** geldt niet alleen voor hele samenlevingen (zoals landen), maar ook voor groepen binnen een samenleving of voor groepen die over verschillende samenlevingen verspreid zijn.

Een samenleving bestaat uit een groot aantal zeer diverse groepen. Bijvoorbeeld:

- Katholieken, die denken en handelen op basis van hun gedeelde katholieke geloof;
- Vijftigplussers die een eigen omroep (Max) oprichten en een eigen ouderenpartij;
- Krakers, die in leegstaande panden gaan wonen omdat zij de norm hanteren dat leegstaande ruimtes gebruikt mogen worden.

Om aan te geven of de gehele samenleving in een bepaald gebied wordt bedoeld of een deel daarvan, spreekt men in de sociale wetenschappen over dominante culturen en subculturen.

De Nederlandse cultuur is in Nederland de dominante cultuur. Een gedeelde waarde binnen de dominante cultuur is bijvoorbeeld vrijheid. De bijbehorende norm vrijheid van godsdienst (artikel 6 van onze grondwet) wordt ook door de meeste Nederlanders gedeeld.

Een subcultuur heeft eigen, van de dominante cultuur afwijkende waarden, normen, opvattingen en ook verschijningsvormen, maar onderschrijft wel de belangrijkste waarden en normen van de dominante cultuur. Zo zie je moslima's met hoofddoekjes, katholieken met kruisjes en hardrockers in het zwart gekleed. Dat geldt natuurlijk niet voor alle moslima's, katholieken en hardrockers.

Het begrip dominante cultuur heeft niet alleen betrekking op samenlevingen als geheel. Ook een deel van die samenleving kan een dominante cultuur(drager) zijn, al is het dan vaak in een kleiner gebied.

Zo vormen Feyenoord supporters in Rotterdam de dominante (voetbal)cultuur. Een kenmerk van alle leden van de cultuurgroep is de liefde voor de club. Ook de uitingsvormen van die clubliefde zoals tatoeages, shirts of sjaals vind je binnen die cultuurgroep. Binnen de groep Feyenoord-supporters tref je de Feyenoord-hooligan die graag op de vuist gaat. Maar dat geldt lang niet voor elke supporter. De kleine groep Feyenoord hooligans heeft een aantal normen die afwijken van de grote groep van supporters. We noemen de grote groep supporters de dominante cultuur van de Feyenoord supporters en de kleine groep van hooligans een subcultuur.

Maar ook de Nederlandse cultuur kun je op zichzelf zien als een subcultuur van de dominante westerse cultuur of van de Europese cultuur. Als je (voor)ouders uit Istanbul, Zagreb of Warschau komen, vormt jouw gezin met de gezinnen van mensen met dezelfde achtergrond een subcultuur binnen de dominante Nederlandse cultuur. Zo kun je het Suikerfeest vieren in plaats van Kerstmis, terwijl Kerstmis tot de dominante Nederlandse cultuurkenmerken behoort. Ieder mens maakt onderdeel uit van (een groot aantal) subculturen en dominante culturen.

Tegencultuur

Als een cultuurgroep zich verzet tegen de dominante cultuur of tegen bepaalde onderdelen, dan hebben we het over een tegencultuur. Soms gaat dat verzet zover dat zij de dominante cultuur omver willen werpen. Een voorbeeld van een

2.4 De opkomst van jeugdculturen

tegencultuur is de zogenaamde 'tweede feministische golf' die in de jaren zeventig van de vorige eeuw opkwam. De feministen stredden voor gelijke rechten voor de vrouw. Zo ook de groep Dolle Mina's, een tegen-cultuur binnen de feministische beweging. Zij voerden de slogan 'baas in eigen buik' en wilden dat de beslissing over het plegen van abortus bij de vrouw kwam te liggen en niet bij de arts (toen vaak nog een man). De Dolle Mina's keerden zich tegen één aspect van de dominante Nederlandse cultuur, namelijk de achtergestelde rechtspositie van de vrouw. Zij wilden de dominante cultuur op dat ene punt veranderen en stredden voor die verandering. Nu is de opvatting dat man en vrouw dezelfde rechten hebben, onderdeel van de dominante cultuur geworden. Een voorbeeld van een tegencultuur die wel de dominante cultuur omver wil werpen zijn terroristische groeperingen. Deze gebruiken geweld om angst en chaos te zaaien en zo de samenleving te ontwrichten.

2.4 De opkomst van jeugdculturen

Eerder zagen we dat het gezin vanaf de jaren zestig van de vorige eeuw stormachtige ontwikkelingen doormaakte. Er kwam meer geld beschikbaar voor onderwijs, veel meer jonge mensen gingen studeren en ze volgden een hogere opleiding dan hun ouders. De geïndustrialiseerde economie had geschoolde arbeiders nodig en de overheid hoopte op deze manier aan de behoefte van de bedrijven te voldoen. De welvaartsstijging, de toenemende vrije

tijd en veranderingen in de gezinnen vormden de voedingsbodem voor een specifieke identiteitsontwikkeling van jongeren, waardoor jeugdculturen ontstonden. Jongeren gingen hun vrij gekomen tijd zelf indelen en geld uitgeven aan zaken die zij leuk vonden: naar rock and roll luisteren of brommers opknappen. Jongeren zetten zich massaal af tegen de dominante cultuur: de opkomst van een scala aan subculturen was een feit. De flowerpower beweging bijvoorbeeld omarmde de idealen vrijheid en liefde en droeg deze ook openlijk uit, tegen de dominante cultuur in. Provo's zetten zich af tegen de dominante cultuur en vooral tegen aspecten als plichtsgetrouw handelen en gehoorzaamheid.

Kenmerkend voor de jeugdcultuur in de zestiger en zeventiger jaren was het verzet tegen de dominante cultuur, vandaar ook wel tegencultuur genoemd. Dat verzet leidde tot eigen cultuuruitingen onder andere in de vorm van protestliederen. Het traditionele kostwinnersgezin verandert in de richting van een onderhandelingsgezin. Het begrip generatiekloof doet haar intrede: de figuurlijke kloof die er gaapt tussen de generatie van ouders van de wederopbouw en de generatie van kinderen van de welvaartsstaat.

In latere jaren nemen de jeugdculturen meer de vorm aan van subculturen. Tegenwoordig is het bestaan van jeugdculturen algemeen geaccepteerd. Jeugdculturen horen bij het proces van opgroeien (socialiseren) in de Nederlandse samenleving en kunnen een middel zijn om een sociale en persoonlijke **identiteit** te ontwikkelen. Voor jongeren spelen nieuwe communicatiemiddelen hierbij een belang-

rijke rol: veel contacten met peergroups spelen zich af in een virtuele wereld. Binnen de dominante jeugdcultuur ontstaan ook weer allerlei subculturen, zoals hiphoppers, skaters en gamers. Als jongere kies je (soms onbewust) tot welke subcultuur van de jeugdcultuur je wilt gaan behoren en je neemt het gedrag, de normen en waarden die bij die subcultuur horen van elkaar over. Ook zijn er tegenwoordig allochtone subculturen/jongere-culturen.

Jeugdculturen maken het voor jongeren mogelijk om verschillende rollen aan te nemen en uit te proberen. Ze bieden ook de mogelijkheid om de jeugdfase op te rekken. Denk aan de term oudere jongeren; overigens wel iets anders dan jongere ouderen.

En ondertussen is de verhouding tussen de generaties veranderd...

Hierboven spraken we al even van de generatiekloof. Deze was in de jaren zestig en zeventig van de vorige eeuw vooral gebaseerd op een verschil in *normen en waarden* en een verschil in arbeidsethos, het belang dat aan werk wordt toegekend. De generatie die de wederopbouw na de Tweede Wereldoorlog ter hand genomen had, ergerde zich groen en geel aan het 'langharig werkschuw tuig' dat de hele dag op grasveldjes de wereldvrede lag uit te dragen. Dat leverde spanningen op binnen de samenleving als geheel, maar ook binnen de gezinnen.

Spanningen tussen de generaties doen zich ook in de huidige tijd voor als het gaat om

de verdeling van de lasten en lusten over de generaties. Denk bijvoorbeeld aan de discussie die nu speelt rondom de pensioenen. De Nederlandse bevolking vergrijsst en zal de komende decennia verder vergrijzen, dat wil zeggen dat er naar verhouding meer ouderen zijn dan jongeren. Dit is terug te voeren naar de samenstelling van de gezinnen net na de Tweede Wereldoorlog (groot) en vanaf de jaren zestig van de vorige eeuw (steeds kleiner). Een effect hiervan is dat een relatief kleinere groep actieve jongere mensen de lasten voor sociale zekerheid en gezondheidszorg voor een relatief grotere groep ouderen zal moeten dragen. Dat zet de relatie tussen de generaties opnieuw onder druk. Dit is een verandering in de verhouding tussen generaties die zicht afspeelt op macroniveau; in een samenleving als geheel. Veranderingen in de verhouding tussen generaties spelen zich ook af op microniveau. In dit geval gaat het om de verhoudingen binnen een familie of gezin (relatie grootouders, ouders en (klein-)kinderen). Zo kun je constateren dat de binding wat betreft verwantschap langzaam maar zeker afneemt.

Ook de media spelen een rol van betekenis als je kijkt naar het beeld dat van verschillende generaties wordt gegeven. Zoals we eerder zagen, brengen media niet alleen feiten en feitelijke gebeurtenissen, maar roepen ook een beeld op door de interpretatie hiervan (mediaframing).

Door **mediaframing** ontstaat regelmatig een **stereotype** beeld van verschillende generaties: jongeren veroorzaken geweld en overlast en vertonen onverantwoordelijk gedrag (bijvoorbeeld in het verkeer); ouderen veroorzaken hoge kosten in de gezondheidszorg en profiteren van de sociale voorzieningen die zij zelf in het leven geroepen hebben ten koste van de jongeren. In werkelijkheid zijn sommige ouderen tot op hoge leeftijd net als jongeren actief in het vrijwilligerswerk in hun buurt of vereniging. In het bedrijfsleven bestaat het beeld dat jongeren minder presteren en ook de overheid neemt jongeren niet altijd serieus wat betreft politieke betrokkenheid en participatie. Echter de leeftijd waarop jongeren de school verlaten is in vijftig jaar flink gestegen. Jongeren zijn dus veel beter opgeleid en velen hebben de nodige werkervaring opgedaan via een bijbaan.

Hoe dan ook, mede door de opkomst van verschillende jeugdculturen zijn de verhoudingen tussen de generaties veranderd. De generaties hebben afzonderlijk en in relatie tot elkaar ook invloed op de sociale cohesie binnen de samenleving. Dat zie je bijvoorbeeld in de verhouding tussen de generaties terug: jong en oud staan tegenwoordig anders tegenover elkaar dan pakweg een halve eeuw geleden. Niet alleen informeler, maar ook doordat ze sterker voor de eigen belangen opkomen (denk aan de ouderenpartij 50PLUS).

2.5 Hoe vergelijk je culturen met elkaar?

We hebben al gezien dat cultuur geen statisch gegeven is, maar naar tijd en plaats verschilt. Hoe kun je verschillende culturen op een goede manier met elkaar vergelijken? We gaan kennismaken met een model dat professor Hofstede heeft ontwikkeld om culturen te analyseren en met elkaar te vergelijken.

Waarom is het belangrijk om culturen met elkaar te vergelijken en je bewust te zijn van bestaande verschillen? Hofstede geeft het volgende antwoord op deze vraag.

Een grote multinational wil graag een deal sluiten in het Midden Oosten.

De onderhandelingen verlopen voorspoedig. In westerse landen beklint je de deal die je vervolgens sluit met een stevige handdruk: de onderhandelingen zijn voorbij, er is een overeenkomst en je kunt aan het werk.

In het Midden Oosten betekent het schudden van handen echter dat de eerste inleidende besprekingen achter de rug zijn en de onderhandelingen nu serieus kunnen beginnen.

Er is nog helemaal geen deal!

Je kunt je voorstellen wat een ellende voortkomt uit dit misverstand: de westerse partij gaat naar huis met het idee dat de zaak beklonken is, de oosterse meent dat er nog heel wat te onderhandelen valt. Zodra het misverstand aan het licht komt, vindt de westerse partij de oosterse onbetrouwbaar (want die komt terug op zijn woord/handdruk) en de oosterse partij vindt de westerse kort door de bocht en onbehouwen. In die situatie valt voor beide partijen geen droog brood meer te verdienen,

want het onderlinge vertrouwen is weg. Waren beide partijen zich bewust geweest van het culturele verschil in betekenis van de handdruk, dan was de deal waarschijnlijk wel tot stand gekomen. In elk geval waren de verhoudingen niet verstoord geweest.

Bron: www.geert-hofstede.com

Hofstede onderscheidt in zijn model vijf dimensies waarop je culturen van elkaar kunt onderscheiden. Deze vijf dimensies van cultuur zijn:

1. de mate van machtsafstand;
2. collectivisme tegenover individualisme;
3. masculien tegenover feminien (rolverdeling van man/vrouw);
4. de mate van onzekerheidsvermijding;
5. de gerichtheid op de lange termijn of op de korte termijn.

We gaan hieronder op elk van deze dimensies in.

1. De mate van machtsafstand

In elk land en in elke cultuur is de **macht** ongelijk verdeeld. Om uit te zoeken hoe ongelijk de macht verdeeld is, gebruikt Hofstede het begrip machtsafstand.

Machtsafstand varieert van klein naar groot. Het geeft aan in hoeverre de mensen in een bepaald land de ongelijke verdeling van macht accepteren. In Nederland is de machtsafstand klein. We hechten waarde aan het gelijkheidsideaal en willen graag dat het koningshuis niet te ver van het eigen volk afstaat. In andere culturen is de machtsafstand (veel) groter, ook in landen waarvan je dat in eerste instantie niet zou denken. Je zou gek staan te kijken als je 's morgens op school komt en de directeur

moet begroeten met 'Goedemorgen, meneer de directeur van onze school!'

In Frankrijk is dat heel gewoon; de machtsafstand in Frankrijk is dan ook veel groter dan die in Nederland.

Culturen veranderen en een van de oorzaken kan een verandering van de machtsafstand zijn. In de jaren vijftig, ten tijde van het kostwinnersgezin, was de mate van machtsafstand in Nederland groter dan nu.

We hebben gezien dat de gezagsverhoudingen in die tijd duidelijk waren: vader was toen nog de baas in huis en je sprak je ouders meestal aan met 'u'.

In de jaren zeventig van de vorige eeuw was de machtsafstand van Nederland onder invloed van de **ontzuiling** en **democratisering** kleiner dan nu. In die tijd kwam het voor dat leerlingen op sommige scholen hun directeur 's ochtends begroetten met 'Hoi Piet' in plaats van 'Goedemorgen meneer'.

2. Collectivisme tegenover individualisme

In een collectivistische samenleving is er sprake van een sterke 'wij'-gerichtheid; de banden tussen individuen zijn sterk. In zo'n samenleving gaan de belangen van de groep boven die van het individu maar daar staat tegenover dat de groep pal staat voor het individu. Het individu ontleent zijn identiteit aan de groep. Zorgzaamheid en opofferingsgezindheid zijn belangrijke waarden. Zo kom je in collectivistische culturen bijvoorbeeld weinig bejaardenhuizen tegen: de familieleden zorgen voor de oudere leden, nemen ze in huis en verzorgen elkaar bij ziekte of gebrek.

Tot de jaren zestig van de vorige eeuw vertoonde de verzuiilde Nederlandse samenleving collectivistische trekken. Vanaf je geboorte maakte je deel uit van een hechte (familie)groep die leefde binnen de sfeer van een van de bestaande zuilen. Het was in die tijd ook niet ongebruikelijk dat drie generaties (grootouders, ouders en kinderen) één huishouding vormden.

Een samenleving is individualistisch als de onderlinge banden tussen individuen los zijn. In een individualistische samenleving richt de mens zich in eerste instantie op de zorg en ontwikkeling van zichzelf en zijn (zeer) naaste omgeving. Zelfstandigheid en onafhankelijkheid zijn belangrijke waarden in een geïndividualiseerde samenleving. Vanaf de tachtiger jaren ontzuilde en individualiseerde de Nederlandse samenleving mede onder invloed van de toegenomen welvaart en de technologische vooruitgang. De ontplooiing van het individu kwam centraal te staan. Nederland scoort tegenwoordig hoog wat betreft **individualisme**; steeds meer mensen leven in een eenpersoonshuishouden. Overigens, in de praktijk vertonen de meeste samenlevingen in meer of mindere mate trekjes van beide culturen.

3. Masculien tegenover feminien (rolverdeling man/vrouw)

Zo'n tien jaar geleden is er een nieuw fenomeen vanuit Engeland naar andere landen overgewaaid: de metroman. De metroman laat zich typeren als volgt: hij is zich zeer bewust van zijn vrouwelijke kant, gaat winkelen, geeft veel uit aan parfums en

lichaamsverzorging. De metroman valt op vrouwen en gedraagt zich niet vrouwelijk. Parfum- en cosmeticabedrijven speelden hier driftig op in: tegenwoordig zijn er hele cosmeticalijnen voor mannen. Verschillende tijdschriften besteedden aandacht aan dit fenomeen en het riep ook de nodige reacties op: wil de 'echte' man opstaan? Bij de vraag hoe vrouwelijk of mannelijk een samenleving is, spelen twee factoren een rol. Op de eerste plaats de vraag hoe de taken tussen de seksen verdeeld zijn. Zorgt de man voor het inkomen en de vrouw voor het gezin (het kostwinnersgezin), dan spreken we van een masculiene (mannelijke) cultuur. Zijn de zorgtaken evenwichtiger verdeeld over de seksen en werken ook vrouwen buitenshuis, dan is de samenleving meer feminien (vrouwelijk) zoals in het moderne gezin het geval is. Een samenleving is meer masculien als de rollen gescheiden zijn en meer feminien als de rollen van mannen en vrouwen minder sterk gescheiden zijn of in elkaar overgaan.

Op de tweede plaats bepalen de in de samenleving geldende waarden hoe vrouwelijk of mannelijk de **cultuur** is. 'Zorgzaamheid' en 'bescheidenheid' zijn van oudsher typisch vrouwelijke waarden en 'competitie' en 'presteren' typische mannelijke. Samenlevingen waarin beloning afhankelijk is van prestaties en het mogelijk is veel geld te verdienen zijn masculiener dan samenlevingen waarin prettige (werk)relaties en bijvoorbeeld een plezierige woonomgeving belangrijk zijn. Die noemen we meer feminien.

4. Mate van onzekerheidsvermijding

Niemand kan de toekomst voorspellen. Dat betekent dat iedereen (enigszins) onzeker is over wat er gaat gebeuren. Hoe erg vinden we dat? Met onzekerheidsvermijding wordt bedoeld: de mate waarin de leden van een groep of cultuur zich bedreigd voelen door onzekere of onbekende situaties. Onzekerheidsvermijding varieert van laag naar hoog. In culturen met een hoge onzekerheidsvermijding probeert men voor elk mogelijk probleem alvast een oplossing te bedenken en die oplossing legt men vast in regels en wetten. Er is daardoor veel bureaucratie, want al die regels moeten gecontroleerd worden.

In culturen met een hoge onzekerheidsvermijding, spelen (religieuze) tradities vaak een belangrijke rol. Dit is bijvoorbeeld in mediterrane landen het geval. Leden van de samenleving voelen zich ongemakkelijk bij nieuwigheden en veranderingen. De vele rituelen en gebruiken die bij religie horen, bieden houvast.

In culturen met een lage onzekerheidsvermijding vindt men het prima dat er niet zoveel geregeld is, dat geeft ruimte om te improviseren. Mensen in deze culturen voelen zich niet bedreigd door onzekerheden, maar vinden het een spannende uitdaging om zich steeds in vrijheid aan veranderende omstandigheden aan te passen. De risico's die daarbij horen nemen ze voor lief.

5. Gerichtheid op lange termijn of op de korte termijn

Streven we naar beloning in de toekomst of steven we vooral naar successen op korte termijn?

De vijfde dimensie van cultuur behandelt de vraag hoe sterk een land op de toekomst gericht is. In landen en culturen met een langetermijngerichtheid sparen de mensen meer en maken ze veel plannen. Ook hechten ze meer waarde aan het hebben van doelen en zijn ze vaker gedreven om dat doel te bereiken. Het belang van milieu en duurzaamheid, bijvoorbeeld door klimaatneutraal te produceren of je eigen stroom op te wekken, hoort bij een langetermijngerichtheid

In een land waar de inwoners kortetermijn-gericht zijn, houden ze zich vooral met het heden en verleden bezig. Mensen vinden het belangrijk om hun sociale verplichtingen na te komen en ze houden hun tradities in ere. Kortetermijnndenken zie je ook terug in de financiële wereld. West-Europese landen zoals Nederland en Duitsland scoren niet zo hoog wat betreft langetermijngerichtheid. Opvallend is dat landen als Brazilië en Hongkong hierop veel hoger scoren.

Kritiek

Geen model zonder kritiek en het model van Hofstede vormt daarop geen uitzondering. Vanuit de wetenschap hoort men geluiden dat dit model etiketten plakt op

landen en daarmee hen stigmatiseert. De conclusie bijvoorbeeld dat een cultuur erg masculien is, zegt niets over de andere aspecten van die cultuur, noch over de individuele burgers. Het gevaar dreigt, dat we ons gaan focussen op dat ene aspect en de cultuur in haar totaliteit niet weten te waarderen.

Verder kom je met dit model alleen iets over een land te weten in vergelijking tot andere landen. Stel dat het met de feminiene cultuur over de hele wereld slecht gesteld is: dan zegt het op zich nog niet zoveel dat een land op dit onderdeel goed scoort. Het model is ook enigszins statisch; het laat niet zo goed zien dat culturen ook (kunnen) veranderen.

OPDRACHT 3

TABOEWOORDEN

In tweetallen.

Onderstaande begrippen moeten jullie uitleggen aan je klasgenoten. Daarbij mag je de woorden die achter het begrip staan niet gebruiken. Dat zijn de zogenaamde taboewoorden.

Begrippen	Taboewoorden
cultuur	voorstellingen, waarden, normen, groep, samenleving
sociale identiteit	groep, cultuur, kenmerk, beeld, imago
normen	waarden, gedrag, gedragsregel, regel
waarden	idealen, waardevol, belangrijk, samenleving, groep
jeugdcultuur	dominante cultuur, tegencultuur, jongeren, jeugd, groep

OPDRACHT 4

ELFSTEDENKOORTS

Koorts

Column Bas Heijne

Ik heb griep, dus kijk veel televisie. Toen ik NOS-verslaggever Kees van Dam van de week voor de vierentachtigste keer met een microfoon op een bevroren sloot zag staan, dacht ik: wonderlijk hoe Nederland zijn eigen teleurstellingen organiseert. Iemand zou dat eens moeten uitzoeken....Opwinding is verslavend, met hartstocht heeft het niks te maken

„Heeft men in Friesland zich er al een beetje mee verzoend, Kees?”

Natuurlijk. Gewoon schaatsen is toch ook fijn? Nadat de nationale ballon die Elfstedentocht heet was leeggelopen, was het tijd voor de duiding – want op onze hysterie volgt onvermijdelijk de vraag waarom we zo hysterisch deden. In deze krant buitelden de sociaal-cultureel-historische verklaringen over elkaar heen. Socioloog Abram de Swaan: „Mensen hebben het gevoel: die schaatswedstrijd is Nederlands. Water is onze wildernis, de vaarten zijn onze bergen. Af en toe is het aardig zich die identiteit aan te meten.”

Klinkt allemaal redelijk. Maar het verklaart de passie, niet de hysterie. Wie zich van een band met het verleden verzekerd weet, hoeft dat niet van de daken te schreeuwen; wie een gevoel van identiteit koestert, hoeft dat niet ieder uur van de dag uit te dragen in de media. Vanwaar die overkill, dat mateloze geleuter? Waarom die totale uitverkoop van journalistieke zelfbeheersing? Andere landen hebben ook tradities die ze met overgave in stand proberen te houden – maar ze offeren er niet dagelijks de helft van hun journaal aan op.

Vingers wijzen nu naar de media – die hebben de boel opgeklopt, verwachtingen gewekt die niet reëel waren, de waan tot krankzinnige proporties opgeblazen. Dat is zo. Maar de media reflecteren onze behoeften. Henk Hagoort, de hoogste baas bij de publieke omroep, vertelde eens dat wanneer er in Nederland iets opmerkelijks gebeurt – een vliegcrash, een kampioenschap – de Nederlandse tv-kijker er geen genoeg van krijgt. Men wil van de vroege tot de late avond dezelfde mensen over dezelfde onderwerpen zien. Dezelfde gezichten doen de kijkcijfers juist stijgen. Wie deze week met iets anders kwam dan de Elfstedentocht, plaatste zichzelf buiten de orde.....

Opwinding is verslavend, met hartstocht heeft het niks te maken. Vandaar dat die Friese nuchterheid zo hysterisch vaak geprezen werd. Vandaar dat er na de onvermijdelijke ontzuivering veel stukken verschenen waarin beschreven werd hoe fijn het was dat ons land op sommige momenten een eenheid kon zijn, verenigd in een sportieve hartstocht, waardoor alle onderlinge geschillen even verdwenen.

Yeah right.

Bron: NRC Handelsblad 11 februari 2012

Vraag 1

De media hebben in februari 2012 veel aandacht besteed aan de Elfstedentocht, die er niet kwam. Er werd een mediahype gecreëerd. Bas Heijne schrijft dat de mediahype door de media zelf veroorzaakt is. Leg dit uit aan de hand van het begrip mediaframing.

Vraag 2

Van welke functie van socialisatie is sprake als je kijkt naar wat de media schrijven over de Elfstedentocht?

Vraag 3

In de laatste alinea schrijft Bas Heijne “hoe fijn het was dat ons land op sommige momenten een eenheid kon zijn, verenigd in een sportieve hartstocht, waardoor alle onderlinge geschillen even verdwenen”. Welk kernconcept dat valt onder het hoofdconcept binding herken je in dit citaat?

Vraag 4

In de column van Bas Heijne zijn kenmerken van de Nederlandse cultuur te herkennen. Geef de omschrijving van het kernconcept cultuur.

Vraag 5

De Nederlandse cultuur is ook te herkennen in een nummer van Lange Frans en Baas B. Luister en kijk naar dit nummer.
<http://www.youtube.com/watch?v=yayMuZxlttc>
Noem vijf kenmerken van de Nederlandse cultuur en identiteit zoals Lange Frans en Baas B. die bezingen.

Vraag 6

Welke twee functies van socialisatie hoor je terug in het lied?
Licht je antwoord toe.

Vraag 7

In grote delen van Nederland krijgen kinderen bij de eerste vorst een paar schaatsen om en gaan ze mee het ijs op. Hoe noem je deze vorm van het aanleren van een cultuur?

Vraag 8

Als je op latere leeftijd in Nederland komt wonen, is de kans groot dat vrienden of vriendinnen je willen leren schaatsen. Hoe noem je deze vorm van het aanleren van dit aspect van de Nederlandse cultuur?

OPDRACHT 5

DE CULTUURDIMENSIES VAN HOFSTEDE

Inleiding

Culturen verschillen naar tijd en plaats. Er zijn behoorlijke verschillen als je de culturen in verschillende gebieden op aarde met elkaar vergelijkt. Ook zijn er verschillen tussen vroeger en nu. In deze opdracht gaan we met het model van professor Geert Hofstede aan de slag. Het model beschrijft vijf dimensies van cultuur.

Maak de volgende opdracht in tweetallen.

Vraag 1

Wat is de functie van het model van Hofstede, met andere woorden waarvoor wordt het gebruikt?

Vraag 2

Elk van de vijf dimensies van Hofstede kent twee uitersten. Noem per dimensie om welke twee uitersten het gaat en leg kort uit wat ze betekenen.

Vraag 3

Maak een inschatting op een schaal van 0 tot 100 hoe Nederland scoort op enkele dimensies.

Toelichting:

De score 0 is de minimum score en 100 is de maximum score.

Als bij elke dimensie sprake is van een maximum score, dan houdt dit in: grote machtsafstand, sterk individualistisch, sterk masculien (mannelijk), grote onzekerheidsvermijding, grote gerichtheid op de lange termijn.

Een voorbeeld: De score van Nederland wat betreft mate van onzekerheidsvermijding zal waarschijnlijk gemiddeld zijn. Er is wel een bepaalde mate van onzekerheidsvermijding. In Nederland worden risico's wel vermeden, maar er is niet overmatig veel vastgelegd in regels en wetten. Enige mate van risico accepteren we in Nederland.

Geef nu zelf voor twee andere dimensies een inschatting van de scores van Nederland tussen 0 en 100. Licht kort toe waar je je inschatting op baseert.

Vraag 4

Op de website van Hofstede vind je gegevens over een groot aantal landen, waaronder Nederland. Ga naar de website:

<http://geert-hofstede.com/countries.html>

Hoe scoort Nederland volgens Hofstede op de vijf dimensies?

Toelichting:

De website is Engelstalig. Selecteer Nederland (Netherlands) en je krijgt de gegevens voor elke dimensie in een grafiek te zien.

De Engelstalige aanduidingen zijn: PDI (Power distance); IDV (Individualism), MAS (Masculinity/Femininity), UAI (Uncertainty avoidance), LTO (Long term orientation).

Vergelijk de uitkomst van Hofstede met je eigen inschatting.

Vraag 5

Vergelijk de gegevens van Nederland door een tweede land naar keuze toe te voegen. Bij voorkeur is dat geen West-Europees land. Denk bijvoorbeeld aan Rusland, India, Japan, Verenigde Staten, Brazilië of een Afrikaans land.

Probeer bij drie dimensies een verklaring te geven, waarom de score (sterk) afwijkt van de Nederlandse score.

Vraag 6

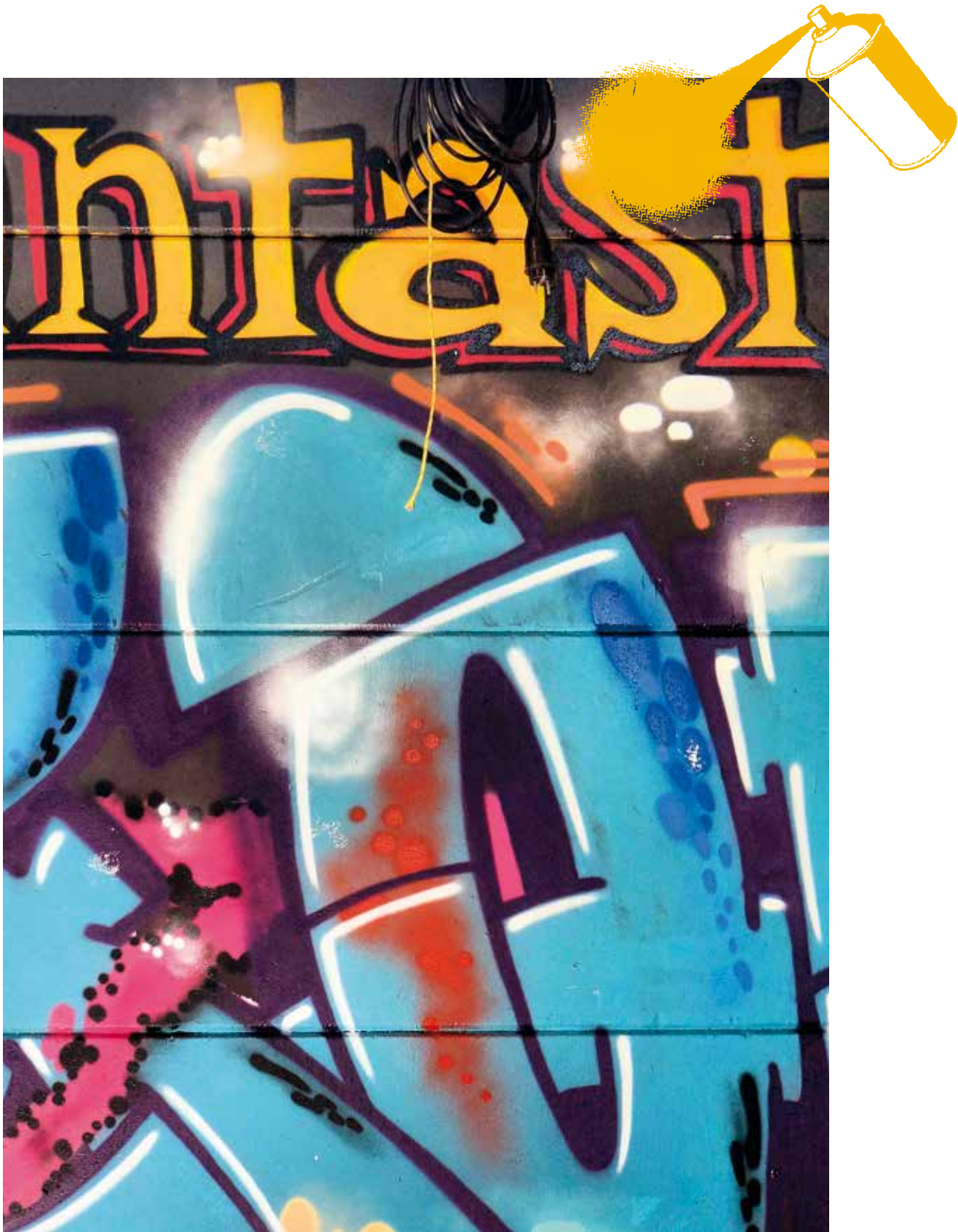
Sommige wetenschappers hebben kritiek op het model van Hofstede. Zo zou zijn model leiden tot het plakken van 'etiketten' op culturen. Waarom denk je dat dit onwenselijk is? Gebruik in je antwoord het begrip stereotype(n).

Vraag 7

Een ander punt van kritiek is dat het model weinig zegt over de verschillen in cultuur binnen een land. Onderbouw dit punt van kritiek, met Nederland als voorbeeld.

Vraag 8

Terug naar de context van het gezin. Je hebt inmiddels de scores voor Nederland genoteerd. Geef bij de eerste drie dimensies aan of je denkt dat de scores de afgelopen eeuw zijn toegenomen of afgenomen. Geef aan waarom je dit denkt en beredeneer dit aan de hand van de ontwikkelingen en veranderingen die het gezin in Nederland in die periode heeft ondergaan.

En nu
vooruit

D66

GROENER
ENL
TIJD IS NU
INKS

CDA

Samen

Nieuw
oorschouwen
maar
aanpakken

NEDERLAND
ERKER & SOCIALER

PARTIJ VOOR DE VRIJHEID

STEM

50
PLUS

www.50pluspartij.nl

VVD

GP
LIJST 3

Daad bij het Woord
De SGP staat ervoor

Voor de verandering

ChristenUnie

Hoofdstuk 3

DE ROL VAN DE OVERHEID EN DE POLITIEK

3.1 Factoren die van invloed zijn op de politieke socialisatie

Sommige mensen interesseren zich van jongs af aan voor de politiek. Vaak zijn ze er thuis mee opgegroeid of zijn maatschappelijke en politieke problemen regelmatig een gesprek aan de keukentafel. Anderen zetten zich in voor een zaak die hen aan het hart gaat en komen er op deze manier mee in aanraking. Denk aan een milieubeweging als Greenpeace of de dierenbescherming. Ook kan het zijn dat ze in de opleiding te maken krijgen met zaken waar de overheid en de politiek heel bepalend is, bijvoorbeeld in de zorg.

Politieke socialisatie geeft aan dat je je politieke kennis, regels en manieren eigen maakt. Het is een specifieke vorm van socialisatie, namelijk op het terrein van de politiek. En voor iedereen verloopt dat anders. Dat hangt sterk af van je omgeving, met wie je omgaat en waarmee je van doen krijgt,

maar ook met hoe je zelf in het leven staat. Heb je interesse in de zaken die je in de maatschappij en rond je heen ziet en ben je actief daarin, dan is dat een andere houding dan dat je alleen bezig bent met je eigen beslommeringen en hobby's.

Wat bepaalt je kijk op politiek?

Iemand die veel kennis heeft over een bepaald onderwerp zal andere keuzes en voorkeuren hebben, dan iemand met weinig kennis hierover. Dat geldt ook voor politieke keuzes en voorkeuren, zo blijkt uit Nationaal Kiezersonderzoek (NKO) dat bij verkiezingen wordt gehouden. Ook iemands positie op de maatschappelijke ladder (de sociaaleconomische positie van deze persoon) is van invloed op de politieke socialisatie. Of je als ongeschoolde werknemer actief vakbonds lid bent of als directeur een leidende rol speelt in de werkgeversorganisatie VNO/NCW

bepaalt mede je politieke voorkeur. Partijen die zich sterk maken voor herverdeling van inkomen (hogere belastingen, gelijkere inkomens) krijgen niet gauw de steun van de directie van een bedrijf, maar wel van het vakbondslid.

Kennis (het onderwijs dat iemand volgt en gevolgd heeft) en maatschappelijke positie zijn slechts twee van de factoren, die invloed hebben op de politieke voorkeur van mensen en een bijdrage leveren aan het proces van politieke socialisatie. Ook de sociale omgeving waarin je opgroeit is van belang, zoals je eerder hebt kunnen lezen. Verder zijn de media een bepalende factor. Niet voor niets proberen politieke partijen, zeker voor de verkiezingen, de kiezers via de media te 'bespelen'. Opinieleiders en opinieonderzoekers hebben in dit opzicht ook veel invloed.

Het is menseigen om je aan te passen aan de (politieke) opvattingen en ideeën die leven in de groep, waar je mee van doen hebt. Je conformeert je aan die standpunten en op den duur heb je ze helemaal eigen gemaakt (*internalisatie*).

De politiek zelf heeft natuurlijk ook invloed op dit alles. In Nederland en veel andere landen kennen we het systeem van de parlementaire democratie. Een gekozen volksvertegenwoordiging (Kamerleden, Provinciale Statenleden en gemeenteraadsleden) neemt besluiten over wet- en regelgeving en inkomsten en uitgaven van de overheid. Als je in Nederland politiek iets 'gedaan wilt krijgen', dan dien je rekening te houden met de formele en informele regels die in de politiek (het besluitvormingsproces) gelden. Omdat geen partij in Nederland de absolute meerderheid heeft, is er een complex krachtenspel van afwegen van

belangen, compromissen sluiten en samenwerken. Verantwoordelijkheid nemen, vertrouwen krijgen en geven, 'gezond' wantrouwen op zijn tijd, het toepassen van de juiste strategie – dit alles maakt het politieke werk boeiend, maar het wordt daarom ook verfoeid.

Kenmerkend voor de Nederlandse politieke cultuur is het spreekwoordelijke 'poldermodel', dat verwijst naar het verleden, waarin Nederlanders in **samenwerking** en rekening houdend met verschillende belangen, de strijd tegen het water hebben gevoerd en land gewonnen. Dat zie je in de politiek ook terug; we zijn er ons van bewust dat je moet samenwerken met meerdere partijen en belangen moet verenigen om politieke problemen op te lossen. Dat laat onverlet, dat het komen tot oplossingen vaak heel lastig is. Binnen een samenleving heb je immers uiteenlopende meningen over wat goed en juist is en dat leidt bijna vanzelfsprekend tot botsingen van meningen of zelfs tot maatschappelijke **conflicten** (bijvoorbeeld stakingen of vormen van burgerlijke ongehoorzaamheid).

3.2 Overheidsbeleid over samenlevingsvormen

Voordat we ingaan op hoe politieke partijen hierover denken, kijken we naar welk beleid de overheid in het (recente) verleden heeft opgesteld ten aanzien van gezinnen en andere samenlevingsvormen. Maatregelen en wetten op dit gebied scharen we onder de noemer gezinspolitiek of gezinsbeleid.

De Nederlandse overheid is op dit gebied altijd erg terughoudend geweest. In andere

landen is de overheid daarin veel actiever: denk aan de één-kind politiek van de Chinese overheid. Een ander voorbeeld is Frankrijk. Hier is sprake van een geboortetekort: de bevolking krimpt. Daarom heeft de Franse overheid allerlei maatregelen afgekondigd die het hebben van een groot gezin bevorderen: langer zorgverlof en hoge kinderbijslag voor derde en vierde kinderen.

In Nederland beperkte de overheid zich voornamelijk tot een bijdrage in financiële zin of zorgde de overheid voor goede praktische randvoorwaarden in de vorm van goede gezondheidszorg (consultatiebureaus). Financieel wordt het gezin ondersteund door de AKW, de Algemene Kinderbijslagwet. Elk huishouden met kinderen tot 18 jaar krijgt een driemaandelijks bijdrage, al neemt dit bedrag de laatste jaren af. Verder heeft de overheid wettelijke bepalingen over het ouderlijk gezag. Tot je achttiende zijn ouders en/of verzorgers (grotendeels) verantwoordelijk en aansprakelijk voor je gedrag. Voor wat betreft de invloed van de overheid blijft het bij deze zaken.

Eén van de hoofdredenen waarom de overheid zo terughoudend was, is de *verzuiling* van de samenleving. Tot ongeveer 1980 werden gezinnen ondersteund door het maatschappelijk middenveld: particuliere organisaties binnen de eigen zuil. Zo waren er socialistische, liberale, protestantse en katholieke sport- of woningbouwverenigingen. Die werden voor een deel door de overheid gesubsidieerd. Voor de overheid had het kostwinnersgezin een belangrijke rol in de wederopbouw van Nederland tot in de jaren zestig van de vorige eeuw. Vanaf die jaren ging de overheid zich onder invloed van de democratiseringsgolf en de intrede van het

onderhandelingsgezin nog terughoudender opstellen. De aandacht ging steeds meer uit naar het individu. Dat zie je terug in de aandacht voor zaken als emancipatie en opvoedingsproblemen. Dit wordt ook wel het impliciete of verborgen gezinsbeleid genoemd, omdat de overheid minder nadrukkelijk in beeld is. Betutteling van de overheid wordt door de meeste mensen ook niet op prijs gesteld, zeker niet als het om privéaangelegenheden gaat.

Samenwonen, dat voorheen nog afgewezen werd als zedeloos, werd in de jaren zeventig en tachtig geaccepteerd. De overheid regelde dit bij wet door middel van het zogenaamde samenlevingscontract, waardoor samenwonenden of ongehuwde stellen vergelijkbare rechten en plichten kregen als gehuwden. De overheid liep daarbij niet voorop, maar speelde (op initiatief van politieke partijen) in op een breed ervaren behoefte.

Vanaf de jaren negentig van de vorige eeuw veranderde de houding van de overheid enigszins. Het CDA zette het gezinsbeleid weer op de politieke agenda. Zaken als de financiële positie van gezinnen en het combineren van gezinsleven en werk kwamen in de politiek aan de orde. Verschillende politieke partijen erkenden al langer het maatschappelijk belang van goed opgevoede en opgeleide kinderen.

Onder de paarse kabinetten (PvdA, VVD en D66; 1994 – 2002) kwam het homohuwelijk tot stand en de gelijkberechtiging van andere samenlevingsvormen dan het huwelijk. De overheid zorgde ook hier voor de wetgeving die dat mogelijk maakte. Het homohuwelijk was daarmee geïnstitutionaliseerd.

Nederland is hierin koploper in de wereld.

De aandacht van de overheid voor het gezin bereikte haar voorlopig hoogtepunt tijdens de kabinetten Balkenende (2002 tot en met 2010). Dat is niet verwonderlijk, omdat de confessionele partijen daarin een belangrijke rol speelden. Er kwam een staatssecretaris Gezinszaken en later zelfs een minister voor Jeugd en Gezin, die ervoor moest zorgen dat gezinnen beter werden ondersteund in hun opvoedingstaken. Dit gebeurde met name op initiatief van de (confessionele) ChristenUnie.

Als je kijkt naar het gezinsbeleid sinds de Tweede Wereldoorlog, dan kun je constateren dat er geen sprake is van een heel actief doelgericht beleid. Er is weinig samenhang in te herkennen. Meestal komt het in de wetgeving maar zijdelings aan de orde, bijvoorbeeld als het gaat om sociale zaken, onderwijs of veiligheid en regels. Dit past ook bij het beeld van een overheid die terughoudend is op dit gebied. En misschien heeft het ook te maken met de wisselende samenstelling van onze regeringen. Overigens is Nederland geen uitzondering: in de meeste Europese landen bestaat geen echt samenhangend gezinsbeleid.

3.3 Politieke partijen over samenlevingsvormen

Politieke partijen hebben standpunten over hoe de ideale samenleving eruit zou moeten zien en willen hun politieke invloed en **macht** aanwenden om dit te bewerkstelligen. Dat is de reden van bestaan voor politieke partijen. De standpunten van partijen komen niet uit de lucht vallen, maar zijn veelal gebaseerd op een **ideologie**, oftewel samen-

hangende beginselen op basis waarvan men komt tot de meest wenselijke samenleving. De meeste partijen hebben ook een eigen visie op de overheidsbemoeienis met de verschillende samenlevingsvormen en de rol van verschillende **socialisatoren**. Om die verschillen te herkennen en te begrijpen is een overzicht van verschillende ideologieën noodzakelijk. We beperken ons tot drie hoofdstromen.

Confessionalisme

Het confessionalisme (de christendemocratie) gaat uit van christelijke waarden en heeft als belangrijke waarden: geloof, solidariteit, naastenliefde, verantwoordelijkheid, harmonie en **samenwerking**. Vanuit deze waarden vindt men het gezin heel belangrijk en spreekt men graag van 'gezin als hoeksteen van de samenleving'. Oftewel, gezinnen vormen een belangrijk fundament voor onze samenleving en zorgen voor een bepaalde orde. Confessionele partijen pleiten voor een wat meer traditionele rolverdeling tussen mannen en vrouwen. Confessionele partijen zijn het CDA, de CU en de SGP. Met gezin bedoelen confessionele partijen het kostwinnersgezin: een vader, een moeder en één of meer kinderen. Op deze manier heeft iedereen zijn plaats: vaders meer als kostwinner en moeders in een verzorgende rol. De rol van de overheid is die van beschermer van het gezin. Als confessionele partijen het hebben over 'normen en waarden', bedoelen ze de orde, de harmonie en verantwoordelijkheid voor elkaar. Iets wat in die gezinnen overgebracht wordt op een volgende generatie. Confessionele partijen zullen zich sterk maken voor kinderbijslag.

Volgens de Algemene Kinderbijslag Wet (AKW) heeft elke ouder/verzorger recht op een bedrag van de overheid als tegemoetkoming in de kosten van het opvoeden van kinderen, of die ouder nu werkt of niet. Confessionele partijen beantwoorden ethische kwesties door in meerdere of mindere mate te kijken naar wat er in de Bijbel staat.

Liberalisme

In het liberalisme staan individuele rechten en individuele vrijheden hoog in het vaandel. De overheidsinvloed moet beperkt zijn, is aan regels gebonden en dient ervoor om het individu tot zijn recht te laten komen. Belangrijke waarden van het liberalisme zijn: persoonlijke vrijheid, economische vrijheid en verantwoordelijkheid. Liberale partijen vinden ook dat de overheid zich terughoudend en neutraal moet opstellen in ethische kwesties, zoals abortus, en laten het antwoord op ethische vragen afhangen van de inbreuk op de vrijheid van het individu. Dat betekent dat liberale partijen

vinden dat de overheid moet streven naar gelijkberechtiging van alle samenlevingsvormen, bijvoorbeeld het homo-huwelijk. Het individu kan dan zelf een samenlevingsvorm kiezen zonder dat de overheid negatieve of positieve gevolgen aan die keuze verbindt door bijvoorbeeld verschillen in belastingheffing of erfrecht. Liberale partijen zijn de VVD en D66.

Socialisme

Het socialisme en de sociaaldemocratie streven naar gelijke kansen voor mensen. In de praktijk betekent dit dat deze stroming opkomt voor de zwakkeren in de samenleving. De overheid moet de **gelijkheid** bevorderen en bijvoorbeeld zorgen voor sociale zekerheid. Economische gelijkheid en culturele en ethische (morele) vrijheid zijn belangrijke waarden. Ook zet men zich in voor gelijkheid tussen mannen en vrouwen en tussen de verschillende samenlevingsvormen. Dat betekent dat deze partijen voorstander zijn van maatregelen waardoor vrouwen en minderheden kunnen emanciperen. Een voorbeeld van zo'n maatregel is het aanbieden van taalcursussen voor allochtonen.

Een ander voorbeeld is gratis kinderopvang waardoor de achterstandspositie van vrouwen op de arbeidsmarkt kan verminderen, of Je ziet dat liberale en socialistische partijen elkaar op dit punt vinden, maar vanuit een heel verschillende ideologische invalshoek. De liberalen vanuit de gedachte van de individuele vrijheid, de socialisten vanuit de gedachte van het bevorderen van de gelijkheid. Socialistische en sociaal-democratische partijen zijn de PvdA, de SP en GroenLinks.

Overheidsbeleid op het gebied van samenlevingsvormen

Er zijn verschillende voorbeelden te geven van overheidsbeleid op het gebied van samenlevingsvormen. In dit overheidsbeleid zijn vaak de politieke standpunten en onderliggende ideologieën van politieke partijen herkenbaar.

Een voorbeeld van overheidsbeleid waarbij verschillende ideologieën en partijstandpunten samenkomen is de abortuswetgeving (1981). Dit was een wetsvoorstel van een regering waarin de VVD en het CDA zaten. Voor de VVD sluit abortuswetgeving aan bij het principe van vrijheid in ethische kwesties. Het CDA bewerkstelligde een bedenktijd van vijf dagen. Dit sluit aan bij de confessionele ideologie, dat mensen over ethische kwesties goed moeten nadenken en niet overhaast een besluit moeten nemen. Andere voorbeelden:

In 1955 werd door de PvdA een motie ingediend voor een verbod op het ontslag van vrouwelijke ambtenaren die gingen trouwen. Tegenwoordig kun je je niet voorstellen, dat in die jaren vrouwen nog moesten

stoppen met werken als ze wilden trouwen. Hier herken je het onderliggende belang dat de PvdA hecht aan de gelijkheid van mannen en vrouwen.

In 1980 kwam de Wet Gelijke Behandeling tot stand. De overheid wilde hiermee onder meer meisjes stimuleren om een goede opleiding te kiezen. De overheid regelde dat de kansen voor vrouwen op de arbeidsmarkt toenamen.

Een aantal jaren geleden (2007) kwam er een aparte minister voor Jeugd en Gezin. Dit gebeurde op initiatief van de ChristenUnie die (overigens net als het CDA, die toen ook in het kabinet Balkenende zat) het gezin meer centraal stelde en wilde zorgen voor een goede ondersteuning van gezinnen bij opvoedingsproblemen.

3.4 Politiek en onderwijs

De overheid bepaalt in grote lijnen wat je leert op school. Scholen kunnen binnen die kaders voor een belangrijk deel zelf invulling geven aan het onderwijs. De overheid vindt in ieder geval van belang dat er aandacht is voor zorgleerlingen, dyslexie, verschillende seksuele geaardheid, emancipatie, sport, cultuur, burgerschapsvorming, et cetera. Daarmee draagt de overheid indirect, via het onderwijs, haar steentje bij aan jouw socialisatieproces.

In hoofdstuk 1 kwam al aan de orde dat onderwijs een belangrijke socialisator is. Dat is zeker het geval als het gaat om de verandering van normen bij (nieuwe) Nederlanders. Vaak hopen politieke partijen via het onderwijs burgers op te voeden in een richting waarvan ze menen dat

Nederland of de samenleving er beter van wordt. Onderwijs gaat niet alleen over het overdragen van kennis of het aanleren van (sociale) vaardigheden, maar ook over je houding, de *normen* die je overneemt en de *waarden* achter deze normen.

De Mammoetwet uit 1963 (ingevoerd in 1968) had als doel de algemene vorming uit te breiden van basisonderwijs naar voortgezet onderwijs. Het gevolg was dat steeds meer kinderen algemeen vormend onderwijs volgden. De invloed van het milieu van herkomst verminderde. De deelname van meisjes aan het onderwijs groeide sterk.

Ook het (hoger) onderwijs kwam binnen bereik van mensen uit alle lagen van de bevolking, ongeacht de sociaaleconomische klasse. Doorleren werd de norm voor iedereen. Dit noemen we *externe democratisering* van het onderwijs: van buitenaf wordt het onderwijs meer en meer een afspiegeling van de samenleving. *Interne democratisering* betekent dat er binnen het onderwijs meer inspraak is van het personeel, de leerlingen of studenten en de ouders. Denk dan aan de leerlingenraad of medezeggenschapsraad van een school: zij mogen advies geven aan en soms beslissingen nemen samen met het bestuur van de school.

In de afgelopen veertig jaar heeft het onderwijs er meer taken bij gekregen, vooral taken die te maken hebben met vorming. Eén van de extra taken van scholen is het leren goed te functioneren in de samenleving, bijvoorbeeld door het oefenen van sociale vaardigheden en reflecteren. Ook krijgt de school van diverse belangengroepen (het maatschappelijk middenveld) informatie

of gastlessen aangeboden, bijvoorbeeld tegen discriminatie, voor donorregistratie, tegen roken, over verkeersveiligheid, over soa's. Ook staan ex-gedetineerden voor de klas of gaat een klas op excursie naar een rechtbank. Je kent vast wel voorbeelden van projecten of (gast)lessen met als doel je gedrag te beïnvloeden. Deze manier van vorming kun je samenvatten met het woord voorlichting. Dat woord omvat precies waar het om gaat: iedereen is vrij een eigen weg te gaan in het leven en de overheid laat je daarin vrij. De overheid vindt het echter wel belangrijk dat je je bewust bent van je verantwoordelijkheden, dat je goed geïnformeerd bent en eventueel vooroordelen tegen worden gegaan.

Eén van de vakken waarmee de overheid leerlingen wil vormen, is maatschappijleer. Dit vak ontstond in de jaren zestig van de vorige eeuw op katholieke scholen en was bedoeld om leerlingen voor te bereiden op hun rol in de maatschappij. In de jaren zeventig na de Mammoetwet werd het vak maatschappijleer op alle scholen ingevoerd. Later kwam daar nog het examenvak maatschappijwetenschappen bij.

Over de inhoud van het onderwijs lijken alle politieke partijen het eens te zijn, maar dat is schijn. Iedereen wil beter onderwijs maar de partijen debatteren onderling over wat beter is en over de manier waarop beter onderwijs vorm moet krijgen.

Artikel 23

De vrijheid van onderwijs (artikel 23 van de Grondwet) is de basis van het onderwijsbeleid in Nederland. Dit artikel garandeert de

vrijheid van onderwijs. Het maakt het bestaan van het bijzonder onderwijs mogelijk.

De wet zorgt ervoor dat ouders een school kunnen oprichten die past bij hun opvoedingsstijl of levensbeschouwing. Daarom hebben we in Nederland katholieke, protestants-christelijke, islamitische, joodse en antroposofische (vrije) scholen. Ook bestaan er Montessori-, Dalton- en vrije scholen, opgericht door ouders met een bepaalde onderwijsvisie. Het socialisatieproces van de leerling is (voor een deel) afhankelijk van de identiteit van de school die hij of zij bezoekt

Naast het bijzonder onderwijs is er openbaar onderwijs; beide worden betaald door de overheid. In Nederland hebben we een bijzondere situatie, want de overheid betaalt evenveel aan de bijzondere en aan de openbare scholen. Dat is bij wet vastgelegd. Daarnaast zijn er ook particuliere scholen (zoals het Luzac Lyceum of Luzac College) die niet gefinancierd worden door de overheid.

De kosten voor de ouders of verzorgers zijn dan behoorlijk hoog en dat is niet voor iedereen weggelegd.

In een aantal landen (zoals de VS, Korea, China) beginnen ouders al voor de geboorte van hun kinderen te sparen om goed onderwijs aan een particuliere school voor hun kinderen te kunnen betalen.

In Nederland kennen we verder nog een aantal (particuliere) internationale scholen. De schoolkosten worden voor een deel door de overheid betaald; daarnaast dienen de ouders of verzorgers voor een aanzienlijk deel in de kosten bij te dragen.

OPDRACHT 6

POLITIEKE PARTIJEN OVER GEZIN

Bron: Standpunten van politieke partijen over het gezin. Het betreft uitspraken van de PvdA, SGP en VVD.

- A. De zorg voor het gezin en de jeugd gaat voorop. Wij doen een dringend appel daarbij: wanneer u meent dat gewetensvolle, op Bijbelse principes gebaseerde politiek het beste is voor Nederland.
- B. Op de eerste plaats zijn ouders verantwoordelijk voor hun kinderen. We moeten op weg naar een samenleving waar het niet op voorhand wordt geaccepteerd dat mensen van hun verantwoordelijkheden worden ontslagen.
- C. Dat het niet uit mag maken waar je ouders geboren zijn, wat je postcode is en of je man, vrouw, holebi* of hetero bent. Iedereen verdient een gelijke kans iets van zijn of haar leven te maken.

** holebi is iemand die homoseksueel, lesbisch of biseksueel is.*

Vraag 1

Geef van elk standpunt aan welk ideologisch standpunt je erin herkent.

Vraag 2

Noem de politieke partijen en de ideologie die horen bij elk van deze drie ideologische uitgangspunten.

Vraag 3

Hoe noemen we het proces waarin burgers politieke kennis, vaardigheden, houdingen, waarden en gedragswijzen worden bijgebracht?

Vraag 4

Als gevolg van onder andere de financiële crisis moet de overheid bezuinigen. Bedenk voor elk van de politieke partijen die je genoemd hebt in vraag 2 een maatregel die zij zouden nemen ten aanzien van de positie van het gezin. Denk aan belastingmaatregelen, kinderopvang, kinderbijslag, studiefinanciering.

Vraag 5

Individualisering en ontzuiling hebben invloed (gehad) op het socialisatieproces en hebben de invloed van socialisatoren veranderd. Geef in onderstaand schema aan wat er voor het gezin en voor het onderwijs veranderd is door individualisering en door ontzuiling.

Socialisatoren	Individualisering	Ontzuiling
Gezin		
Onderwijs		

OPDRACHT 7

MINISTER VAN ONDERWIJS, CULTUUR EN WETENSCHAP DOET OPROEP

Bussemaker in emancipatienota: teveel vrouwen teren op hun man

Vrouwen moeten onafhankelijker worden van hun man. Ze teren nog te vaak op de zak van hun echtgenoot, schrijft minister van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap Jet Bussemaker (PvdA) volgens Trouw in een nota over emancipatie die ze gisteravond naar de Tweede Kamer stuurde. Niet alleen omdat hun huwelijk kan stranden moeten vrouwen volgens Bussemaker financieel onafhankelijk zijn. "Veel gehuwde, niet-werkende vrouwen lijken zich niet te realiseren dat, als het inkomen van hun man wegvalt, het gezin niets heeft om op terug te vallen."

Het gebeurt volgens de minister te vaak dat vrouwen niets doen met de opleiding die ze hebben gevolgd. Dat is ook aan de vrouwen zelf te wijten, zegt de minister in een toelichtend gesprek met de krant. "Natuurlijk helpt het als de kinderopvang goed geregeld is. Maar vrouwen moeten ook af van dat eeuwige schuldgevoel over hun gezin. Ze zouden zich eerder schuldig moeten voelen over het feit dat de overheid zo veel in ze heeft geïnvesteerd."

Ze wijst erop dat de overheid ook na de invoering van het leenstelsel nog zesduizend euro per jaar meebetaalt aan een studie. Veel meisjes gaan naar de universiteit en een groot aantal vrouwen promoveert, maar op de arbeidsmarkt draaien de rollen om. Dan maken de mannen carrière en blijven de vrouwen thuis met een kleine

deeltijdbaan. Bussemaker vindt dat onwenselijk.

‘Bijna helft vrouwen economisch niet zelfstandig’

De minister wijst erop dat bijna de helft van de vrouwen (48 procent) economisch niet zelfstandig is en dat een op de drie huwelijken strandt. Daar zit volgens haar veel persoonlijk financieel leed achter. Met haar oproep wil de minister de vrouwenemancipatie weer op de agenda zetten. “Emancipatie heeft voortdurend onderhoud nodig. Wie in een gezin met een gelijke taakverdeling is opgegroeid, past dat niet automatisch zelf ook toe”, zegt de minister. Ook wijst ze erop dat jongeren minder vaak dan ouderen vinden dat vrouwen moeten doorstromen naar hogere functies.

Lees bovenstaand artikel.

Vraag 1

De Nederlandse overheid kan meisjes en vrouwen stimuleren om te kiezen voor een goede opleiding en een goede positie op de arbeidsmarkt. De minister doet een oproep om vrouwenemancipatie opnieuw op de agenda te zetten.

Waarom zal een PvdA-minister belang hechten aan vrouwenemancipatie. Verwijs in je antwoord naar de ideologie van de PvdA.

Vraag 2

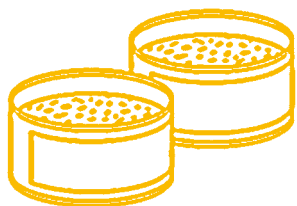
De Nederlandse overheid is altijd voorzichtig geweest met maatregelen en wetten van de overheid die betrekking hebben op gezinnen. Vanaf de jaren negentig van de vorige eeuw kwam hier verandering in. Het CDA en ook de ChristenUnie zetten de gezinspolitiek weer op de politieke agenda.

Waarom vinden juist deze twee partijen gezinsbeleid zo belangrijk?

Vraag 3

In de jaren zestig en zeventig van de vorige eeuw deed het onderhandelingsgezin zijn intrede. De overheid richtte zich in die tijd meer op afzonderlijke mensen (in plaats van op het collectief).

- Hoe wordt deze verandering ook wel genoemd? (kernconcept benoemen).
- Noem daarnaast nog een andere maatschappelijke ontwikkeling van de jaren zestig en zeventig.

Vraag 4

Leg uit hoe het proces van socialisatie van toepassing is op onderstaande bron.

Minister Bussemaker heeft politicologie gestudeerd en is gepromoveerd in de politieke en sociaal-culturele wetenschappen. Op de website van haar partij zegt zij het volgende:

‘Ik heb veel inspiratiebronnen, maar ik werd zelf erg gestimuleerd door mijn lerares Nederlands en klassenlerares op de middelbare school Lidie Cohen (inderdaad, de vrouw van Job Cohen). Zij leerden mij kritisch denken, eigen keuzes maken en hoe je een betoog logisch opbouwt. Daar heb ik mijn hele leven al plezier van.’

Bron: <http://www.pvda.nl/berichten/2012/11/Maak+kennis+met+Jet+Bussemaker>.

Vraag 5

De laatste decennia zie je meer allochtone kinderen in de klas. Naar verhouding is er in deze groep sprake van een grotere taalachterstand. Aan deze kinderen wordt in het onderwijs extra aandacht geschonken. Het gevolg is dat allochtone jongeren tegenwoordig, meer dan vroeger het geval was, in het hoger onderwijs terecht komen.

- Welk begrip past bij deze ontwikkeling: externe democratisering of interne democratisering? Leg dit uit.
- Wat betekent de andere vorm van democratisering? Maak in je uitleg gebruik van de context school.

Fragment uit:
Volkskrant, 2-11-2011

**De Gereformeerde Basisschool
Dr. K. Schilder in Oegstgeest
mag een homoseksuele leraar
niet ontslaan.**

Vraag 6

Lees bovenstaande bron.

- Leg uit wat linkse partijen van deze beslissing zullen vinden.
- Leg uit wat confessionele partijen van deze beslissing zullen vinden.

OPDRACHT 8

FINANCIERING VAN SCHOLEN DOOR DE OVERHEID

Schrijf een kort betoog over de stelling:

‘Er moet geen belastinggeld gaan naar religieuze scholen’.

Je maakt hiervoor gebruik van de informatie en argumenten die je kunt vinden op de volgende website van schooltv:

<http://www.schooltv.nl/eigenwijzer/project/3141014/debat-financiele-steun-aan-religieus-onderwijs/>

Lees eerst de algemene informatie over financiële steun aan religieuze scholen. Lees in ieder geval de infoblokken:

- openbaar en bijzonder onderwijs
- onderwijsinspectie
- vrijheid van onderwijs
- religieuze grondslag

De website bevat verder een quiz, videofragmenten en links naar achtergrondinformatie. Bekijk ook een aantal videofragmenten en verschillende links om je stelling goed te kunnen onderbouwen.

Schrijf een betoog waarin je beargumenteert waarom je voor of tegen de stelling bent. Doe dit op de wijze zoals je dat bij Nederlands gewend bent of op aanwijzingen van je leraar. De omvang van je betoog is maximaal een A4 (regulier lettertype). In je betoog moet je in ieder geval de termen openbaar en bijzonder onderwijs en vrijheid van onderwijs terug laten komen. Zorg ook voor nuancerings in je betoog door open te staan voor tegenargumenten.

Tips:

- Je eigen school staat ook te boek als een openbare school of een bijzondere school (met een bepaalde identiteit). Je kunt in je betoog hiernaar verwijzen en aansluiten bij hetgeen je op je eigen school herkent. De website van je school en de schoolgids geeft hier informatie over.
- Misschien is het betoog interessanter te maken als je kunt verwijzen naar een actueel bericht over dit onderwerp.

Sluit je betoog af met een duidelijke opsomming van:

- de videofragmenten die je hebt bekeken.
- de links die je hebt bekeken.
- de overige achtergrondinformatie die je hebt gebruikt.

Opdrachten 9 en 10 hebben betrekking op alle hoofdstukken.

OPDRACHT 9

EMANCIPATIE: GAAN VROUWEN MEER BETAALD WERK KRIJGEN?

Uit het cito voorbeeldexamen pilot maatschappijwetenschappen, september 2012

Inleiding

De toenemende arbeidsparticipatie van vrouwen is de context die in deze opgave centraal staat. Elke twee jaar verschijnt de Emancipatiemonitor die een beeld geeft van de stand van zaken in het emancipatieproces (tabel 1). In februari 2011 verscheen de zesde editie. De eerste echte doorbraken naar meer gelijke rechten voor vrouwen ontstonden in de jaren vijftig van de vorige eeuw (tekst 1). Tekst 1 laat verder enkele belangrijke mijlpalen zien in het emancipatieproces. Dat het overheidsbeleid gericht is op het verder vergroten van de arbeidsparticipatie van vrouwen, komt in tekst 2 aan de orde.

Maak gebruik van tabel 1.

Tabel 1

Opvattingen over het belang van betaalde arbeid, vrouwen en mannen (16-64 jaar), en jonge vrouwen en mannen (16-25 jaar), 2008 (in procenten 'geheel/enigszins mee eens')

	Vrouwen	Mannen	Jonge vrouwen	Jonge mannen
Betaalde arbeid is belangrijk voor mijn zelfontplooiing en zelfontwikkeling	77	77	91	86
Betaalde arbeid is belangrijk omdat je zo een steentje bijdraagt aan de maatschappij	54	65	64	68

	Vrouwen	Mannen	Jonge vrouwen	Jonge mannen
Betaalde arbeid is belangrijk omdat het je maatschappelijk aanzien geeft	36	39	40	40
...				
Ik vind het belangrijk om mijn eigen geld te verdienen en niet financieel afhankelijk te zijn	74	87	96	91
...				
Ik vind het belangrijk om een goed inkomen te hebben	60	75	80	79
Ik wil in mijn werk doorgroeien naar een hogere functie	26	40	59	69
...				
Ik moet wel werken, anders redden we het financieel niet	47	72	47	36

Bron: gebaseerd op tabel 4.16 uit de Emancipatiemonitor 2010, p. 99

In tabel 1 hebben vier categorieën mensen gereageerd op stellingen. Als je de reacties op de stellingen van de jonge vrouwen vergelijkt met die van alle vrouwen van 16 tot 64 jaar, dan zie je een verschil in de waarden en normen op het gebied van arbeid. Maatschappelijke ontwikkelingen zoals individualisering en toegenomen scholing kunnen het verschil in opvattingen tussen jonge vrouwen en alle vrouwen van 16 tot 64 jaar verklaren.

Vraag 1

Geef één voorbeeld uit de tabel dat een indicator is van **individualisering**. Leg uit dat dit voorbeeld een indicator is van individualisering.

Een doorbraak in de verbetering van de positie van vrouwen in de jaren vijftig van de vorige eeuw was het aannemen van de motie Tendeloo door de Tweede Kamer in 1955. In de 'vrouwelijke canon', samengesteld door het feministische weekblad *Opzij*, is het toenmalige Kamerlid Corry Tendeloo opgenomen, zie tekst 1. Zij staat ook aan de wieg van het opheffen van de handelingsonbekwaamheid van gehuwde vrouwen in 1956.

Lees de eerste paragraaf van tekst 1.

Tekst 1 Vrouwelijke canon

- 1955 Motie Tendeloo, (PvdA)
In september dient mr. N.S.C. (Corry) Tendeloo (1897-1956) een motie in waarin de regering gevraagd wordt een einde te maken aan het ontslag van huwende en gehuwde ambtenaressen. De confessionele partijen, die een Kamermeerderheid hadden, waren tegen. Dankzij de steun van alle vrouwen in de Tweede Kamer - ook die van de confessionele partijen - wordt de motie-Tendeloo met 46 tegen 44 stemmen aangenomen.
- 1956 Opheffing van de handelingsonbekwaamheid van gehuwde vrouwen, die was vastgelegd in het huwelijksrecht. Vrouwen hebben voortaan geen toestemming van hun man meer nodig om een arbeidsovereenkomst te sluiten.
- 1957 Er komt een einde aan het verbod voor gehuwde t om als ambtenaar (bijvoorbeeld lerares) werkzaam te zijn.
- 1964 Introductie anticonceptiepil in Nederland. Door de pil krijgen vrouwen de mogelijkheid hun zwangerschap zelf te reguleren, en wordt een enorme impuls gegeven aan de 'seksuele revolutie'. (...)
- 1967 Joke Smit publiceert het artikel Het Onbehagen bij de Vrouw, algemeen beschouwd als het begin van de tweede feministische golf. Joke Smit is in 1968 een van de oprichters van Man Vrouw Maatschappij, de eerste organisatie van de tweede feministische golf in Nederland. (...)
- 1971 Uit de huwelijkswet wordt de bepaling geschrapt dat de man 'hoofd van de echtvereniging' is.
- 1972 Het eerste nummer verschijnt van het toen nog radicaal feministisch blad Opzij. Oprichters waren Wim Hora Adema (1914-1998) en Hedy d'Ancona (1937).
- 1975 Totstandkoming van de wet Gelijk Loon voor Vrouwen en Mannen. Opening van de eerste dagmavo voor volwassenen, in de wandeling moedermavo genoemd omdat vooral vrouwen dit onderwijs volgen. (...).
- 1980 Totstandkoming van de Wet Gelijke Behandeling van Mannen en Vrouwen. (...)

De politieke partijen op confessionele grondslag - KVP, ARP, CHU, SGP - stemden in 1955 tegen de motie Tendeloo, met uitzondering van de vrouwelijke Kamerleden van de confessionele partijen.

Vraag 2

Op grond van welk uitgangspunt van de confessionele ideologie stemden de mannelijke Tweede Kamerleden van de confessionele partijen toen tegen de motie van Kamerlid Tendeloo?

Het aannemen van de motie Tendeloo door de Tweede Kamer markeert een verandering in het denken over de rol van vrouwen binnen de confessionele partijen. Men zou kunnen stellen dat er in de discussie en politieke besluitvorming over de motie Tendeloo sprake is geweest van een conflict binnen die partijen.

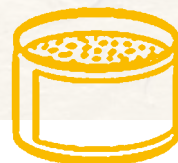
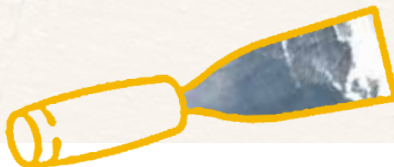
Vraag 3

a. Welke vorm van **sociale ongelijkheid** was aan de orde in het conflict rondom de motie Tendeloo?

Sociale ongelijkheid is niet altijd een bron van maatschappelijke conflicten.

b. Om welke reden is deze vorm van sociale ongelijkheid wel een bron van conflict geworden?

Maak gebruik van tekst 2.

Tekst 2 Arbeidsparticipatie van vrouwen

5	Het is vanzelfsprekender geworden dat vrouwen een betaalde baan hebben. Toch blijft de arbeidsdeelname van veel vrouwen nog achter.	45	vrouwen. Anderzijds door de arbeidsdeelname van vrouwen op de politieke agenda te houden en de maatschappelijke discussie erover aan te zwengelen. De eigen verantwoordelijkheid van mensen en bedrijven blijft wel voorop staan.
10	Vrouwen werken vaak in deeltijd en maken onvoldoende uren om financieel zelfstandig te zijn. Ook stromen vrouwen nog te weinig door naar de top van bedrijven. Het talent van vrouwen op de arbeidsmarkt is onmisbaar. Het kabinet wil dat vrouwen meer gaan werken in alle beroepen, sectoren en op alle niveaus waarbij alle talenten optimaal worden benut.	50	Het kabinet stimuleert de arbeidsdeelname van vrouwen via twee programma's die zijn gericht op:
15		55	• de algehele verbetering van de positie van vrouwen op de arbeidsmarkt (programma Talent); • scholing en arbeidsdeelname van laagopgeleide vrouwen (programma Eigen Kracht).
20	Tweeverdienerssamenleving Door de toenemende vergrijzing van de Nederlandse bevolking en structurele tekorten op de arbeidsmarkt is het noodzakelijk dat vrouwen meer gaan werken. Het kabinet wil dat Nederland van een anderhalf-toegroeit naar een tweeverdienerssamenleving, waarbij mannen en vrouwen een gelijke bijdrage leveren aan de arbeidsmarkt.	60	Betere positie vrouwen op arbeidsmarkt Via het programma Talent richt het kabinet zich op:
25		65	• meer vrouwen naar de top
30		70	Uit onderzoek blijkt dat diversiteit aan de top van bedrijven tot betere bedrijfsresultaten leidt. Het kabinet vindt diversiteit een verantwoordelijkheid van bedrijven en organisaties zelf. Het kabinet ondersteunt met het Charter Talent naar de Top dat meer vrouwen doorstromen naar topfuncties. (...).
35	Meer vrouwen aan het werk Nu werken nog veel vrouwen in deeltijd of helemaal niet. Dat komt mede doordat ze betaald werk en de zorg voor kinderen moeilijk kunnen combineren. Het kabinet neemt maatregelen om meer vrouwen aan het werk te krijgen. Dat gebeurt enerzijds door fiscale prikkels zoals het afschaffen van de inkomensondersteuning voor niet-werkende	75	
40		80	Mannen en vrouwen moeten hun werk kunnen combineren met zorgtaken, vrijwilligerswerk, scholing en vrije tijd. Werkgevers kunnen daar nog meer ruimte voor bieden. Daarom laat het kabinet de arbeidswetgeving doorlichten om belemmeringen voor flexibel werken in kaart te brengen. (...)

Vraag 4

In onze samenleving zijn verschillende gezinstypen te herkennen, onder andere: het kostwinnersgezin en het egalitaire gezin.

Koppel elk type gezin aan een citaat uit de tekst dat daarbij past. Leg uit waarom dit citaat past bij het betreffende type gezin.

In tekst 2 staan de hoofdlijnen van het emancipatiebeleid van het kabinet-Rutte ¹). Het kabinet-Rutte bestaat uit ministers en staatssecretarissen van de VVD en het CDA.

¹ Het kabinet-Rutte trad aan in oktober 2010. Het was een minderheidskabinet van VVD en CDA met gedoogsteun van de PVV. In april 2012 is het kabinet gevallen. Op 12 september 2012 vonden er nieuwe verkiezingen voor de Tweede Kamer plaats.

Vraag 5

Leg uit dat in het emancipatiebeleid van het kabinet-Rutte de ideologische uitgangspunten van beide partijen zijn te herkennen. Vermeld eerst op welke politieke ideologie elk van beide partijen zich baseert.

Maak gebruik van tekst 2.

De politieke besluitvorming kan men analyseren met onder andere het systeemmodel van Easton. Belangrijke begrippen in dit model zijn: omgevingsfactoren, invoer, conversie, uitvoer en feedback. In tekst 2 zijn voorbeelden van omgevingsfactoren te herkennen die de realisatie van het emancipatiebeleid van het kabinet kunnen bevorderen en belemmeren. Bij omgevingsfactoren kun je onder andere denken aan demografische, culturele, economische en politiek-juridische aspecten of ontwikkelingen.

Vraag 6

- Noem uit tekst 2 een voorbeeld van een culturele, demografische, economische en politiek-juridische omgevingsfactor die van invloed is op het emancipatiebeleid. Verwijs per factor naar de regelnummers.
- Geef voor elk van deze vier factoren aan of deze het emancipatiebeleid van het kabinet belemmert of bevordert.

Maak gebruik van tekst 2.

vraag 7

Leg uit welke rol **socialisatie** speelt bij (het bevorderen van) arbeidsparticipatie van vrouwen. Ondersteun je uitleg met een passend citaat of gegeven uit tekst 2.

In tekst 1 zie je een aantal mijlpalen in het emancipatieproces van vrouwen. Zo begon de tweede feministische golf midden jaren zestig van de vorige eeuw, zie jaartal 1967. Het emancipatieproces van de afgelopen decennia is te beschouwen als een voorbeeld van modernisering

vraag 8

- Welke twee aspecten van het **moderniseringsproces** zijn te herkennen in het emancipatieproces van vrouwen?
- Verwijs per aspect naar een eigen gekozen voorbeeld of naar een voorbeeld uit de teksten. Leg uit waarom elk voorbeeld past bij het betreffende aspect van het moderniseringsproces.

Hofstede onderscheidt vijf dimensies waarmee je culturen van elkaar kunt onderscheiden. Twee dimensies zijn:

- Lage onzekerheidsvermijding versus hoge onzekerheidsvermijding;
- Langetermijngerichtheid versus kortetermijngerichtheid.

vraag 9

Noem twee andere dimensies van cultuurverschillen. Beschrijf aan de hand van deze *twee dimensies* van Hofstede de veranderingen in de man-vrouw relaties vanaf de jaren vijftig van de vorige eeuw. Ga in je beschrijving uit van de jaren vijftig en van de periode vanaf de jaren zestig.

OPDRACHT 10

KWAJONGENS

Uit het cito examen pilot maatschappijwetenschappen, eerste tijdvak 2013

Inleiding

Jongens maken lawaai, bewegen te veel en zijn brutaal. Dat is volgens onderzoekster Angela Crott hoe opvoeders in Nederland tegenwoordig over jongens en hun gedrag denken. Vroeger werd datzelfde gedrag van jongens minder negatief gewaardeerd. In 2011 verscheen haar proefschrift over de opvoeding van jongens in de twintigste eeuw. Ze heeft daarin de opvoeding van jongens in historisch perspectief bestudeerd aan de hand van opvoedingsboeken voor en over jongens. In diverse media schreef Angela Crott over haar bevindingen en het leidde tot discussie.

Jongensbeelden in de twintigste eeuw

Naar: Crott, A. (2011). Van hoop des vaderlands naar ADHD'er. Het beeld van de jongen in opvoedingsliteratuur (1882-2005). (pp.325-326). Nijmegen: Radboud Universiteit Nijmegen. Geraadpleegd januari 2013 via repository.ubn.ru.nl/bitstream/2066/91316/1/91316.pdf

5	(...) In het begin van de periode 1980-2005 wordt, onder invloed van socialisatietheorieën, getracht seksespecifiek gedrag te neutraliseren. Geleidelijk aan gaat deze neutralisatie van seksegedrag over in de normalisatie van jongensgedrag. Dat wil zeggen dat de jongen zich zo moet gaan gedragen als een meisje en zijn patroon van jongensachtige activiteit moet laten varen. (...)	20	leving emotioneel weerbare jongens tegemoet kan zien en geen seksuele agressors, zoals jongens vanaf de jaren tachtig worden genoemd. (...)
10	Deze code van 'collectieve mannelijkheid', waarbij jongens stoer de baas spelen en hun onzekerheden verdringen, is door ouders en maatschappij opgelegd. Aan hen de taak deze code weer af te leren, opdat de steeds feminieker wordende samen-	25	De schrijvers die ten strijde trekken tegen deze code, raden allereerst de moeder aan zoveel mogelijk aandacht aan haar zoon te besteden. Zij moet hem leren dat hij zijn gevoelens niet moet wegdrukken (...). Ook de vader moet emotioneel aanspreekbaar zijn en veel aandacht aan zijn zoon besteden. Wat de emoties betreft moet hij niet alleen door met zijn zoon te stoeien de emotie agressie voor hem hanteerbaar maken, maar hem ook andere emoties voordoen. (...)
15		30	
		35	

Angela Crott verklaart de verandering in de manier waarop we in Nederland naar jongensgedrag kijken onder andere door de 'feminisering van de samenleving'. Nederland behoort volgens Hofstede tot de meer feminie culturen. Je kunt op grond van de tekst stellen dat deze feminie cultuur sinds de jaren tachtig van de vorige eeuw nog sterker is geworden.

Vraag 1

Leg uit dat jongens en meisjes in Nederland volgens de uitspraken van Crott sinds de jaren tachtig vooral binnen een feminiene samenleving (volgens de dimensie van Hofstede) opgroeien. Gebruik in je uitleg twee voorbeelden uit de tekst waaruit dit blijkt.

Vraag 2

Leg uit van welke functie van socialisatie er op grond van de tekst sinds de jaren tachtig bij de opvoeding vooral sprake is.

In het proefschrift wordt een aantal maatschappelijke ontwikkelingen besproken dat volgens Crott van invloed is geweest op de opvoeding van jongens. Twee van deze ontwikkelingen zijn een toename van het aantal echtscheidingen en een toename van het aantal werkende moeders.

Vraag 3

Welk kenmerk van het moderniseringsproces is te herkennen in deze twee maatschappelijke ontwikkelingen?

Leg voor iedere maatschappelijke ontwikkeling uit waarom deze past bij dit kenmerk van het moderniseringsproces.

Volgens Crott is de aandacht voor jongens in het onderwijs toegenomen. Voor jongens en meisjes in het algemeen kan gesteld worden dat het onderwijs sinds het einde van de negentiende eeuw een steeds belangrijkere socialisatiefunctie heeft gekregen.

Vraag 4

Geef twee argumenten ter onderbouwing van de stelling dat het onderwijs sinds het einde van de negentiende eeuw een steeds belangrijkere socialisatiefunctie heeft gekregen.

Rolpatronen van mannen en vrouwen hangen samen met de sociale identiteit van deze groepen.

Vraag 5

Leg met behulp van een voorbeeld uit de afgelopen vijftig jaar uit dat de sociale identiteit van mannen en vrouwen dynamisch van karakter is. Gebruik in je uitleg de begrippen cultuur en rolpatronen.

REFERENTIES

Arts, W.A., Flap, H.D., & Ultee, W.C. (2003). *Sociologie: vragen, uitspraken, bevindingen*. Groningen: Martinus Nijhof.

Bucx, F., (red.) (2011). Gezinsrapport 2011. *Een portret van het gezinsleven in Nederland*. Den Haag: Sociaal en Cultureel Planbureau.

Giesen, P., & Schnabel, P. (red.) (2011). *Wat iedereen moet weten van de menswetenschappen. De gammacanon*. Amsterdam: Meulenhoff.

Hofstede, G., Hofstede, G.J. & Minkov, M. (2012). *Allemaal andersdenkenden. Omgaan met cultuurverschillen*. Amsterdam: Business Contact.

Jager, H. de, & Mok, A.L., & Sipkema, G. (2009). *Grondbeginselen der sociologie*. Groningen/Houten: Noordhoff Uitgevers.

Schnabel, P., Noordink, H., & Weme, B. de (red.) (2007). *Het vak maatschappijwetenschappen, Voorstel examenprogramma*. Enschede: SLO.

Schnabel, P. & Meijs, L. (red.) (2009). *Maatschappijwetenschappen Vernieuwd examenprogramma*. Enschede: SLO.

Swaan, A. de (2006). *De mensenmaatschappij*, Amsterdam: uitgeverij Bert Bakker.

Wilterdink, N., & Heerikhuizen, B. van (red.) (2009). *Samenlevingen. Inleiding in de sociologie*. Groningen: Wolters Noordhoff.

Woerdman, E. (2009). *Politiek en politicologie*. Groningen/Houten: Noordhoff Uitgevers.

SLO

Piet Heinstraat 12
7511 JE Enschede

Postbus 2041
7500 CA Enschede

T 053 484 08 40
E info@slo.nl

www.slo.nl